

УДК 81'33(075)

*Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол №12 від 17 червня 2020 р.).*

Рецензенти:

Людмила Марчук, доктор філологічних наук, професор (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка).

Анатолій Загнітко, доктор філологічних наук, професор (Донецький національний університет імені Василя Стуса).

Ірина Пянковська, кандидат філологічних наук, доцент (Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка).

Гарбера І.В.

Основи лінгвістичної експертизи тексту: Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2020. 220 с.

Пропонований посібник подає основи лінгвістичної експертизи тексту, яка є одним із пріоритетних напрямів теоретичних і прикладних досліджень сучасної юридичної лінгвістики. Посібник містить два змістові модулі «Теорія лінгвістичної експертизи тексту», «Основні алгоритми здійснення лінгвістичної експертизи тексту», що включають відповідні теоретичні відомості, супроводжувані ілюстраціями, завдання для самоконтролю та вказівки до виконання лабораторних робіт.

Посібник адресований студентам-філологам, які здобувають спеціальність «Прикладна лінгвістика», викладачам вузів, аспірантам, усім, хто цікавиться проблемами лінгвістичної експертології.

© Гарбера І.В., 2020

ЗМІСТ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРІЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТУ

<i>Тема 1.</i> Проблема суб'єктивного та об'єктивного в лінгвістичній експертизі тексту	4
<i>Тема 2.</i> Лінгвістична експертиза тексту як наукова галузь	10
<i>Тема 3.</i> Суб'єкт лінгвістичної експертизи тексту	21
<i>Тема 4.</i> Висновок лінгвіста-експерта	28
<i>Тема 5.</i> Класифікації лінгвістичних експертиз тексту	40

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСНОВНІ АЛГОРИТМИ ЗДІЙСНЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТУ

<i>Тема 1.</i> Презумпції лінгвістичної експертизи тексту	49
<i>Тема 2.</i> Здійснення почеркознавчої лінгвістичної експертизи тексту	58
<i>Тема 3.</i> Здійснення лінгвістичної експертизи писемного мовлення	65
<i>Тема 4.</i> Здійснення лінгвістичної експертизи усного мовлення	75
<i>Тема 5.</i> Здійснення лінгвістичної експертизи найбільш актуальних у сучасному судочинстві текстів	80
Додаток 1. Модульна контрольна робота	95
Додаток 2. Перелік тем для самостійної роботи	101
Додаток 3. Робоча програма навчальної дисципліни «Прикладна лінгвістика VIII. Основи лінгвістичної експертизи тексту»	104
Додаток 4. Ілюстративні матеріали	114

**ТЕМА 1. ПРОБЛЕМА СУБ'ЄКТИВНОГО ТА ОБ'ЄКТИВНОГО В
ЛІНГВІСТИЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТУ**

Юридична лінгвістика – прикладна галузь лінгвістичної науки. У традиційній лінгвістиці відсутня категорія «факт», натомість є категорія «матеріал». Для лінгвістичної експертизи проблема факту – це 1) глобальна проблема фактичних описів продуктів мовленнєвої діяльності, що виникає в експертних дослідженнях («Які факти можуть бути встановлені в результаті лінгвістичного дослідження?», «Як ми використовуємо наші пояснення для того, щоб стверджувати, що у світі відбувається те або те?»); 2) суто технічна проблема, пов'язана з розмежуванням фактів і думок, подій і оцінок («Чи наші твердження відповідають реальній дійсності, чи всі вони – лише інтерпретації, ніяк не співвідносні зі світом?»).

Категорія суб'єктивного та об'єктивного (запозичена з філософії) сприймалася в якості інструмента опису мови. У період діалектичного матеріалізму вважалося, що категорії мови обумовлені об'єктивними відношеннями в тому сенсі, що вони ці відношення відображають. У наш час очевидно, що зазначена антиномія вирішується суб'єктивно, адже мова й мовлення інтерпретативні (Ф. Бекон, І. Кант). К. Поппер вважає, що категорії і судження, дійсно, є людськими в тому сенсі, що людина накладає ці категорії на світ, однак не обов'язково вона має при цьому помилятися: твердження про світ можуть відповідати та не відповідати реальному стану речей. Наслідком суб'єктивізації є безмежний інтерпретаціонізм лінгвістичних теорій. Те ж саме можна сказати й про процес опису реальності: одне й те саме можна назвати по-різному, тим самим надаючи йому (одному й тому самому) різних смислових відтінків.

Виокремлюють дві форми інтерпретаціонізму – методологічну й фактичну. Методологічний інтерпретаціонізм (чия основна формула «Кожен має рацію зі своєї точки зору») – один із принципів побудови наукової лінгвістичної теорії. Він веде до теорії суб'єктивної істини, де істина – результат інтерпретації вченим якогось явища. Якщо все істинне й нічого не помилкове, то істина – це продукт ментальних станів суб'єкта (вченого), однак така істина нічого не говорить про реальний світ, тому що таких «істин» може бути багато – в залежності від точок зору вчених, що ці «істини» презентують. Правильним буде й твердження, що величезна кількість позицій учених щодо різних проблемних питань зумовлена тим, що вони не розуміють один одного, а зовсім не тим, що вони висловлюють принципово нову позицію щодо чогось, і, якщо вони рано чи пізно зрозуміють один одного, проблема зникне сама собою (наприклад, щодо значення термінів). Інколи відмінність точок зору пояснюють через об'єктивну категорію «аспект», намагаючись «врятувати» суб'єктивну теорію істини (або «суб'єктивістський плюралізм»). Фактичний інтерпретаціонізм полягає в тому, що розуміння повідомлення (тексту) залежить виключно від суб'єкта декодування. Відкидаються теорії, об'єктивні факти відкинути не можливо; якщо теорія не пояснює той чи той факт, саме вона має бути відкинута.

Центральне місце в теоретичній лінгвістиці займає принцип реалізму в поясненнях. Вживання загальних слів відносно чогось різного й одночасно чогось тотожного (наприклад, предметів) вирішувався за допомогою введення категорії сутності речі (Платон, Арістотель). Проблема точності визначення термінів (слів) – ключ до пізнання явищ мови й мовлення. Наприклад, експерт знає (або не знає) всі (або не всі) істинні висловлення про образи та вміє (або не вміє) ними користуватися при відповіді на питання, чи був факт «образи» (що може бути як лінгвістичним, так і юридичним терміном) в певній конкретній ситуації, що є предметом судового розгляду.

У центрі теорій – концепти (слова та терміни), а не відповідні або не відповідні дійсності судження. Істина – це розуміння (інтерпретація), залежне

від того, як хтось щось розуміє та, відповідно, стає суб'єктивним та релятивним (відносним). Наприклад, образа в юриспруденції – применшення честі й достоїнства, виражене в непристойній формі, у той час як у лінгвістиці, щоб образити, не обов'язково вживати непристойну форму. Звідси суперечність. Для судді важливі сукупності фактів, що можуть бути описані в істинних та неістинних твердженнях і далі оцінені як заборонені або дозволені сукупності фактів.

Кореспондентна теорія істини (з філософії) – принцип відповідності / невідповідності висловлення дійсності. Істинним є твердження, що відповідає фактам, помилковим – що не відповідає фактам. Основною одиницею аналізу й опису мовних явищ є наукове описове висловлення, основна властивість якого – здатність відповідати або не відповідати фактам.

Факт – це базова категорія лінгвістичної експертизи. Експертне дослідження призначене для встановлення фактів, значущих для розгляду тої чи тої справи. Ми встановлюємо факти й пояснюємо їх, однак не даємо визначення явищам або термінам. Визначення можуть використовуватися (виконуючи допоміжну роль) з комунікативною метою задля забезпечення взаєморозуміння та для скорочення наукового тексту. Наприклад, під терміном «загроза» розуміють усі відомі в лінгвістиці висловлення про неї.

Отже, мета лінгвістичної експертизи – опис і пояснення певних фрагментів реальної дійсності, подій і фактів, при цьому опис здійснюваний в межах категорій істина / помилка. В юридичному аспекті описані події кваліфікуються за шкалою «заборонено / дозволено» (див. Схему 1). Право ефективне, коли передбачає варіантну поведінку людини, тобто, коли має можливість щось їй наказувати або забороняти. Право – це не фактична дійсність, а рішення щодо фактів. Створюючи норму, ми приймаємо рішення щодо того, як поводитимемося в певній фактичній ситуації.

Схема 1. Процесуальний взаємозв'язок лінгвістичної експертизи та юриспруденції

Лінгвістична експертиза:

встановлення істинності / →
хибності факту дійсності

Юриспруденція:

юридична кваліфікація =
юридична оцінка встановленого факту дійсності

Контрольні питання:

1. Дайте кілька визначень поняття «факт». Як ви вважаєте, у чому полягає відмінність факту й думки про нього, події та її оцінки?

2. Як ви вважаєте, інтерпретації дійсності з позиції лінгвіста / юриста достатньо об'єктивні?

3. Коротко сформулюйте погляди на мову й дійсність Френсіса Бекона, Іммануїла Канта та Карла Поппера.

4. У чому суть теорії суб'єктивної істини? У чому, на вашу думку, полягають її достоїнства й недоліки?

5. Як ви розумієте суть методологічного й фактичного інтерпретаціонізму?

6. У чому суть кореспондентної теорії істини? У чому, на вашу думку, полягають її достоїнства й недоліки?

7. Що є базовою категорією лінгвістичної експертизи? Для чого призначене експертне дослідження?

8. З якою метою використовуються терміни в лінгвістичній експертизі?

9. У чому полягає мета лінгвістичної експертизи?

10. У чому полягає зв'язок лінгвістичної експертизи та юриспруденції?

Лабораторні завдання:

1. Перегляньте відеоролик за посиланням
<https://www.youtube.com/watch?v=KM3j0bIwn-Q>. Які тези,

висловлювані журналістом, можна кваліфікувати як об'єктивні і чому саме, а в яких зосереджена його суб'єктивна реакція на предмет обговорення?

2. Ознайомтеся зі скрінами.

ТОП ПУБЛИКАЦІЙ
#правопис

golubev2... · Підписатися
ЗЛАТА ПЛАЗА

НОВИЙ
УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС
ВСЕ, ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ

БУЛО **СТАЛО**

Автор, директор, член	ФЕМІНІТИВИ	Авторка, директорка, членкиня
проект, проєкція, фойє	ЙОТУВАННЯ	проект, проєкція, фое
півогірка, півгодини, пів'яблука	ПІВ	пів огірка, пів години, пів яблука
поп-музика, экс-президент	МЕНШЕ ДЕФІСІВ	попмузика, експрезидент

Нравится: 367

Комментарии

golubev2305 ЗБЕРІГАЙТЕ!

#новыйправопис #новыйправопис2019 #зно2020 #зноукраїнськоїмови #знона200балів #знона200 #українськамова #пишемоукраїнською #типовийодинадцятикласник #т11 #зно #правопис #журналіст #шуж #типовіжурналісти #журналістика #україна #яукраїнка #яукраїнець #ukraine

13нед.

alex_tretyak А якщо я не користуюсь фемінітивами?

13нед. Нравится: 2 Ответить

golubev2305 @alex_tretyak я теж не дуже їх вживаю) І не ставлюсь до правопису як до догми

13нед. Нравится: 1 Ответить

sen.den 😊

13нед. Ответить

mrs.nastasik Членкиня... Уж лучше бы не позорились

13нед. Нравится: 9 Ответить

golubev2305 @mrs.nastasik погоджуюсь, що не всі фемінітиви сприймаються однаково схвально. Особисто для мене правопис - не догма, а одне з джерел

13нед. Нравится: 1 Ответить

marinaukh7670 @mrs.nastasik А чим "член" краще? Ви просто не звикли до нового слова.

13нед. Нравится: 1 Ответить

mrs.nastasik @marinaukh7670 краще я буду членом, ніж

членкинею

13нед. Нравится: 5 Ответить

i_am_stepanchuk_ Як можна тепер це все вивчить?? Коли я знаю його по тих правилах, які вчила, а тепер...???

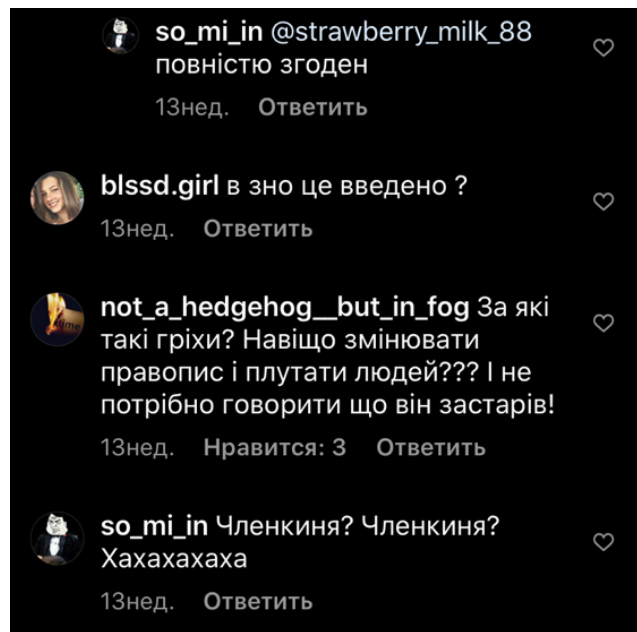
13нед. Ответить

mrrr_ko Для мене "проект" звучить якось гидко й ніби "калька" з російської. "Проект" більш милозвучно. Щодо фемінітивів, вважаю, акцентування на статі не завжди є доречним

13нед. Нравится: 10 Ответить

golubev2305 @strawberry_milk_88 як з языка зняли)

13нед. Нравится: 2 Ответить

Дайте відповіді на питання:

- ◆ Як ви вважаєте, автор посту достатньо об'єктивно, інформативно й наочно представив підписникам факт виходу нового Правопису? З якою метою було викладено цей матеріал?
- ◆ Які з коментарів вам здаються найбільш об'єктивними й чому саме?
- ◆ Які з коментарів вам здаються найбільш суб'єктивними й чому саме?
- ◆ Які проблеми піднімаються в процесі обговорення і є значущими для:
а) спеціаліста-філолога, б) кожного з носіїв української мови,
в) представника чоловічої / жіночої статі тощо?
- ◆ Чи якісь із коментарів можна вважати образливими? Чому саме?

Література до теми:

1. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.
3. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
4. Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.

5. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
6. Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
7. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
8. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.
9. Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
10. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактано-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.
11. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.
12. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
14. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
15. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.

ТЕМА 2. ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТЕКСТУ ЯК НАУКОВА ГАЛУЗЬ

Юридична лінгвістика – галузь прикладної лінгвістики, предметом вивчення якої є площина перетину мови й права (див. Таблицю 1). М. Голєв («Юридический аспект языка в лингвистическом освещении», 1999 р.) виокремлює такі типи їх «відносин»: мова як об'єкт правового регулювання; мова як засіб, за допомогою якого здійснюється регулювання; мова як предмет

дослідження (коли, наприклад, досліджується спірний текст у суді). К. Бриньов зазначає, що у лінгвістичній експертології, або судовій лінгвістичній експертизі (розділ юридичної лінгвістики) продукт мовленнєвої діяльності – «слід», що відображає юридично значущу інформацію.

Таблиця 1. Теорія та практика в різних галузях юриспруденції

Юридична психологія:	Юридична лінгвістика:
Теорія:	Теорія:
<ul style="list-style-type: none"> • психологія жертви; • психологія злочинця; • психологія допиту; • психологія огляду місця злочину	<ul style="list-style-type: none"> • проблема юридичної мови; • юридична лінгвоконфліктологія (судове красномовство)
Практика:	Практика:
<i>психологічна експертиза</i>	<i>лінгвістична експертиза</i>

Лінгвістичну експертизу трактують з двох точок зору: 1) це процесуальна дія, призначена для встановлення фактів з метою вирішення судової справи (таким чином, це вид діяльності, що регулюється процесуальними нормами, предметом регулювання яких є суспільні відносини); 2) це дослідження, що дозволяє або не дозволяє встановити ці факти (таким чином, у ньому немає нічого юридичного, у ньому використовуються наукові теорії і методики, що описують фрагменти реальності).

Експертиза (від лат. *expertus* – досвідчений, знавець) – розгляд, дослідження експертом-фахівцем якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань. У найбільш загальному вигляді експертиза – це спосіб аналізу причиново-наслідкових зв'язків не тільки щодо того, що вже відбулося, але й того, що очікується, має або може відбутися; це спосіб пізнання певної реальності в тих випадках, коли ця реальність не піддається

прямому вимірюванню, обрахуванню і взагалі якому завгодно «об'єктивному дослідженню». Стаття 1 Закону України «Про судову експертизу» визначає судову експертизу як «дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду». Л. Ажнюк визначає експертизу як спеціалізоване мовознавче дослідження текстових матеріалів, інших мовних об'єктів, а також невербальних засобів комунікації, які в поєднанні з вербальними генерують смисли у повідомленні. А. Шеремет вважає, що експертиза – це процесуальна дія, що полягає в дослідженні експертом за дорученням слідчого або судді матеріальних джерел доказової інформації з метою встановлення реальних даних та обставин, які мають значення для об'єктивного вирішення кримінальної справи. Таким чином, лінгвістична експертиза тексту – лінгвістичне дослідження, яке здійснюється експертом з метою використання письмового висновку у вирішенні тих чи тих питань, що вимагають втручання спеціалістів.

Об'єкт лінгвістичної експертизи – мова та письмове / усне мовлення, тексти у будь-якому вигляді, які містяться на різних носіях; комунікативна норма, яка виводиться на підставі чинних дискурсивних практик, її варіювання і юридично релевантні відхилення від неї; юридичні (правові) норми також фіксуються у відповідних текстах. Правова норма – своєрідний тип висловлень. Це деонтичне висловлення, яке може щось забороняти й до чогось зобов'язувати. Вона не може мати істиннісних значень, бо є висловленням про цінності, а не факти. Фактологічний (дескриптивний) компонент у ній, утім, присутній; він і є об'єктом оцінки. Тобто, усі висловлення права – висловлення, що утверджують цінності, визначають поведінку, будучи конвенціональними (договірними у межах і для усього суспільства). Будь-яке рішення ніколи не може бути призведене до фактичного стану речей, бо завжди є результатом дій і системи цінностей того, хто приймає рішення. Однак оцінюються саме факти, таким чином, норма завжди формулюється

відносно якоїсь сукупності фактів. Диспозиція норми описує фактичний стан речей, який є прийнятним чи неприйнятним, отже, норма є й дескриптивною, тобто в ній наявний рівень опису тих фактів, що є предметом оцінки. Для встановлення цих фактів і призначаються експертизи, зокрема й лінгвістична.

Предмет лінгвістичної експертизи – фактичні дані, які встановлюються за допомогою спеціальних лінгвістичних знань і є суттєвими для вирішення конкретного питання у процесі судового розгляду.

Завданнями лінгвістичної експертизи тексту визначають:

- виявлення смислової спрямованості тексту, його емоційно-експресивного навантаження;
- аналіз специфіки використаних стилістичних засобів і прийомів;
- тлумачення лексем, словосполучень, речень, цілих фрагментів тексту;
- характеристика контексту, підтексту, гіпертексту повідомлення (прихована семантика, наочність, супровідні аудіо / відео, жести, міміка, інтонація тощо);
- оцінка тих чи тих фактів, повідомлюваних у тексті.

Лінгвістична експертиза тексту – це спеціалізоване наукове дослідження, регламентоване особливими жанровими й процесуальними вимогами. Процесуальні вимоги до експертизи (нерозголошення таємниці експертизи, відповідальність експерта за неупередженість і сумлінність її виконання тощо) визначені у відповідних нормативних документах. Однак якість експертизи визначається не тільки неупередженістю й сумлінністю експерта, але й тим, наскільки він володіє фаховими знаннями й методиками дослідження, що регламентуються вимогами жанру.

Лінгвістична експертиза тексту як жанр прикладної лінгвістики характеризується такими ознаками (визначає Б. Ажнюк):

- ініціатором науково-дослідної роботи виступає не науковець, а одна із сторін юридичного конфлікту або суд;

- об'єкт дослідження визначає ініціатор експертизи, експерт може впливати на обсяг матеріалу з погляду його достатності чи недостатності для відповіді на питання, поставлені перед експертизою;
- коло питань, винесених на експертизу, визначається органом, що призначає експертизу або замовником експертизи;
- методи дослідження, які застосовує експерт, повинні мати достатній ступінь апробації і визнання в професійному середовищі;
- час проведення експертизи обмежено процесуальними нормами;
- невід'ємною частиною експертизи є науковий апарат – сукупність посилань на праці інших дослідників (наявність наукового апарату, з одного боку, свідчить про ґрунтовність і компетентність дослідження, а з другого боку, є важливим показником неупередженості експерта, який спирається у своїй аргументації не лише на особисте сприйняття мовного матеріалу, але й на професійний досвід інших дослідників, які вивчали аналогічні об'єкти і мовні явища).

Напрацювання лінгвоекспертної практики підсумовує лінгвістична експертологія – один із напрямів прикладної лінгвістики, завданням якого є вироблення методологічних принципів застосування спеціальних лінгвістичних знань у юридичній сфері.

Контрольні питання:

1. *Дайте визначення юридичній лінгвістиці.*
2. *У яких аспектах трактують лінгвістичну експертизу?*
3. *Дайте кілька визначень поняття «експертиза».*
4. *Що є об'єктом лінгвістичної експертизи?*
5. *Дайте визначення правовій нормі. Наведіть приклади.*
6. *Що є предметом лінгвістичної експертизи?*
7. *Які завдання виконує лінгвістична експертиза?*
8. *Дайте визначення поняття «лінгвістична експертиза тексту».*

9. Охарактеризуйте лінгвістичну експертизу тексту як жанр і відгалуження прикладної лінгвістики.

10. Чи перспективною є лінгвістична експертиза тексту як наукова галузь? Наскільки часто лінгвістична експертиза тексту використовується в судочинстві?

Лабораторні завдання:

1. Перегляньте ролики про теорію тлумачення правових норм за посиланнями: <https://www.youtube.com/watch?v=oNCNUC-xFaw>, <https://www.youtube.com/watch?v=5QJ1swqX0fQ>. Укладіть алгоритм **«Основні способи лінгвістичного тлумачення правових норм»**.
2. Ознайомтеся зі змістом статті про мову права за посиланням: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/319/Artykutsa_Mova_prava.pdf?sequence=1. Коротко її законспекуйте (**приблизно 10 тезисів**).
3. Сформулюйте спільне й відмінне в трактуванні поданих нижче правових норм для юриспруденції і лінгвістики. У кожній нормі виділіть об'єктивний (фактичний) і ціннісний зміст:

Конституція України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>):

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стаття 10. Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних

меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

Стаття 15. Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Цензура заборонена. Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України.

Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати

життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям.

Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою. Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника. Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно,

письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття 35. *Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей. Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова. Ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань. У разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою.*

Стаття 46. *Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є*

основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Стаття 53. *Кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства.*

Стаття 54. *Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством. Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами.*

Стаття 55. *Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право звертатися за захистом своїх*

прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом. Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Література до теми:

1. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.
3. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
4. Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.
5. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
6. Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
7. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
8. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.
9. Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
10. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.

11. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.
12. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
14. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
15. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.

ТЕМА 3. СУБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТУ

У процесуальному аспекті експертиза призначається уповноваженою особою (органом) – слідчим, дізнавачем, судом – для вирішення питань, що потребують спеціальних знань. Тобто, експертиза – один із способів або засобів отримання доказової інформації. У результативному аспекті експертне дослідження, оформлене у вигляді письмового висновку, є джерелом доказів, які, поряд із іншими доказами, оцінюються слідчим, дізнавачем, судом.

Теоретично, право проводити судову експертизу мають особи, що володіють спеціальними знаннями в галузі науки, мистецтва, ремесла тощо, тобто експертні задачі може вирішувати будь-яка людина, що має знання в певній галузі. Фактично, питання про суб'єкта експертного дослідження вирішується відносно кваліфікації спеціаліста: той, хто має певну кваліфікацію, здатен у процесуальному відношенні стати експертом.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>) визначає права, обов'язки та відповідальність експерта:

1. Експерт має право:

- ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи;
- відповідно до процесуального законодавства заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи;
- у разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення невідкладно заявляти клопотання органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), щодо уточнення поставлених експертові питань;
- з дозволу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), бути присутнім під час проведення процесуальних, виконавчих дій та ставити питання учасникам процесу, що стосуються предмета чи об'єкта експертизи, та проводити окремі дослідження у їх присутності;
- указувати у висновку експерта на факти, виявлені під час проведення експертизи, які мають значення для справи, але стосовно яких йому не були поставлені питання, та на обставини, що сприяли (могли сприяти) вчиненню правопорушення;
- у разі незгоди з іншими членами експертної комісії складати окремий висновок;
- викладати письмово відповіді на питання, які ставляться йому під час надання роз'яснень чи показань;
- оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), що порушують права експерта або порядок проведення експертизи;
- на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав;
- одержувати винагороду за проведення експертизи та відповідно до законодавства компенсацію (відшкодування) витрат за виконану роботу

та витрат, пов'язаних із викликом для надання роз'яснень чи показань, у разі якщо це не є його службовим обов'язком;

- відмовитися від проведення експертизи, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, а витребувані додаткові матеріали не надані, або якщо поставлені питання виходять за межі його спеціальних знань.

2. Експерт зобов'язаний:

- заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством обставин;
- прийняти до виконання доручену йому експертизу;
- особисто провести повне дослідження, дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання, а в разі необхідності роз'яснити його;
- повідомити в письмовій формі органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), про неможливість її проведення та повернути надані матеріали справи та інші документи, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання, а витребувані додаткові матеріали не були надані;
- з'явитися на виклик органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), для надання роз'яснень, показань чи доповнень з приводу проведеної експертизи або причин повідомлення про неможливість її проведення;
- забезпечити збереження об'єкта експертизи (якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта));
- не розголошувати без дозволу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім

органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), чи суду про хід проведення експертизи та її результати;

- у разі постановлення ухвали суду про припинення проведення експертизи негайно повернути матеріали справи та інші документи, що використовувалися для проведення експертизи.

3. Експерт не має права:

- проводити експертизу без письмової вказівки керівника (заступника керівника) експертної установи, керівника структурного підрозділу;
- передоручати проведення експертизи іншій особі;
- самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені в наданих йому матеріалах неоднозначно;
- вирішувати питання, які виходять за межі спеціальних знань експерта та з'ясування питань права і надавати оцінку законності проведення процедур, регламентованих нормативно-правовими актами;
- вступати у не передбачені порядком проведення експертизи контакти з особами, якщо такі особи прямо чи опосередковано зацікавлені в результатах експертизи;
- зберігати матеріали справ та об'єкти експертних досліджень поза службовим приміщенням.

Крім того, за надання завідомо неправдивого висновку, за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, а також за розголошення даних, що стали йому відомі під час проведення експертизи, експерт несе кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством. За злісне ухилення від явки до органів досудового розслідування або суду експерт несе адміністративну відповідальність згідно з чинним законодавством. За допущені порушення під час проведення експертизи, що не тягнуть за собою кримінальної чи адміністративної відповідальності, експерт може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності згідно з чинним законодавством. У разі завдання своїми діями майнової шкоди під час

проведення експертизи експерт несе матеріальну відповідальність згідно з чинним законодавством.

Контрольні питання:

- 1. Ким призначається експертиза?*
- 2. Хто має право проводити експертизу?*
- 3. Який документ визначає права, обов'язки та відповідальність експерта?*
- 4. Сформулюйте права експерта.*
- 5. Сформулюйте обов'язки експерта.*
- 6. Сформулюйте заборони для експерта.*
- 7. Яку відповідальність може нести експерт?*
- 8. Які позитивні й негативні наслідки має нормативне рішення щодо статусу експерта: експерт – це не лише той, хто працює на посаді експерта?*
- 9. Чи престижно, на вашу думку, працювати лінгвістом-експертом?*
- 10. Якими професійними, морально-етичними, розумовими якостями має відзначатися лінгвіст-експерт?*

Лабораторні завдання:

1. Пройдіть за посиланням і ознайомтеся з діяльністю Українського бюро лінгвістичних експертиз <http://lingvoexpert.org.ua/node>, подивіться, які послуги воно надає. Уявіть, що ви лінгвіст-експерт у пошуках роботи і плануєте влаштуватися у Бюро. За поданим нижче шаблоном підготуйте резюме, де обов'язково зазначте навички та професійні якості, які допоможуть роботодавцеві вибрати для співпраці саме вас, а не когось іншого:

ПРИЗВИЩЕ
ІМ'Я ПО
БАТЬКОВІ

ЕЛЕКТРОННА АДРЕСА

ТЕЛЕФОН

АДРЕСИ В СОЦІАЛЬНИХ
МЕРЕЖАХ

ПОСИЛАННЯ НА ІНШІ
ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ /
ВЛАСНИЙ САЙТ / БЛОГ /
ЗРАЗКИ РОБІТ

МЕТА ВЛАШТУВАННЯ НА
РОБОТУ

НАВИЧКИ

ДОСВІД РОБОТИ

---

1. ПЕРІОД РОБОТИ / ПОСАДА / ОРГАНІЗАЦІЯ
2. ПЕРІОД РОБОТИ / ПОСАДА / ОРГАНІЗАЦІЯ
3. ПЕРІОД РОБОТИ / ПОСАДА / ОРГАНІЗАЦІЯ

ОСВІТА

ДИПЛОМ / НОМЕР І ДАТА ОТРИМАННЯ /
КВАЛІФІКАЦІЯ / НАЙМЕНУВАННЯ ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

ДОСВІД ГРОМАДСЬКОЇ РОБОТИ /
КЕРІВНИЦТВА / ІНШОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

---

2. Уявіть, що вас прийняли на роботу в Українське бюро лінгвістичних експертиз. Які б справи ви хотіли опрацювати й чому саме?

Література до теми:

1. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.
3. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
4. Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.
5. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
6. Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
7. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
8. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.
9. Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
10. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактано-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.
11. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.
12. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
14. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
15. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.

ТЕМА 4. ВИСНОВОК ЛІНГВІСТА-ЕКСПЕРТА

Лінгвістична експертиза призначається для встановлення фактів, що необхідні для пошуку істини у справі. Усі злочини поділяються на три групи: кримінальні злочини, цивільно-правові делікти, адміністративні (правові) проступки. Кожен зі злочинів характеризується суб'єктивною та об'єктивною стороною.

Відносно складу правопорушення факти, отримані в результаті експертного дослідження, можуть бути: головними; доказовими. Головний факт – склад правопорушення в усіх його елементах або факт відсутності складу правопорушення. Доказовий факт – факт, із якого в сукупності з іншими фактами можна зробити висновок про головний факт. Головні факти описані в диспозиції норми, тоді як доказові не виражені в ній. Коли перед лінгвістом ставиться питання про те, чи є вислів Х твердженням про факти, то переслідується ціль – встановити головний факт, що входить в об'єктивну сторону цивільно-правового делікту, проте якщо в межах цієї ж категорії справ ставиться питання про значення слова, то це, безумовно, доказовий факт. Ставлячи перед лінгвістом таке питання, суд передбачає, що відповідь на нього допоможе довести або спростувати головний факт.

Зазначену проблему можна розглянути на прикладі кримінально-правової категорії «вина», що покликана фіксувати суб'єктивну сторону правопорушення (зокрема, кримінального злочину), та однієї з її специфічних форм – прямого умислу. Юридична категорія вини – базова категорія кримінального права, яке засноване зокрема й на принципі вини. Лінгвістична категорія комунікативного наміру (інтенції або іллокутивної скерованості) і юридична категорія умислу (одна з форм вини) не є тотожними. Лінгвістичні факти іллокутивного порядку можуть мати лише імовірнісне значення для доказу наявності / відсутності умислу та його характеру. Наприклад, структура будь-якого мовленнєвого акту образи передбачає наявність комунікативного наміру образити та принизити адресата мовлення. Однак можливі ситуації,

коли, з позиції адресанта, мовленнєвий акт образи – просто жарт, про що потім адресату повідомляється (щоб він не сприймав акт як такий, що дійсно ставить на меті його образити). Згодом потрібно доводити в судовому порядку, чи був наявний в такому мовленнєвому акті умисел, чи ні.

Відповідно до ч. 1 ст. 102 ЦПК висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством. Це засіб доказування, у якому закріплено інформацію особливого роду, яку одержують визначеним цивільним процесуальним законом способом від спеціального суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин у визначеній законом процесуальній формі.

Висновок експерта є результатом застосування спеціальних знань. У науці цивільного процесуального права вже стало аксіоматичним твердження про те, що судді мають знання права та елементарні знання, у тому числі, знання загальновідомих фактів. З цих аспектів судді вправі самостійно будувати судження, однак при виникненні у процесі розгляду справи питань, що потребують спеціальних знань в різних областях науки, техніки, мистецтва й ремесла, суд призначає експертизу. В умовах сучасного процесуально-правового регулювання судова експертиза може проводитися не лише на підставі ухвали суду, а й за ініціативою майбутнього учасника справи до відкриття у ній провадження, однак у кожному разі формою використання спеціальних знань у цивільному судочинстві є висновок експерта. Ознаками спеціальних знань є: відсутність широкого поширення таких знань; відмежування від знань у сфері права. Це не побутові повсякденні висновки і підсумки, які може зробити будь-яка людина, а знання, що здобуваються у процесі теоретичної підготовки і практичної діяльності у певній сфері науки, техніки, мистецтва, ремесла. Слід чітко відмежовувати в функціональному сенсі спеціальні знання як результат професійної підготовки і певну спеціалізовану освіченість окремих людей від передбачених процесуальними

законами спеціальних знань, які, маючи за своїм змістом повну тотожність з першими, можуть використовуватись у точно встановлених законом формах і межах. Спеціальними знаннями в адміністративному, господарському, кримінальному та цивільному судочинстві є знання і навички, одержані в результаті фахової освіти та / або практичної діяльності в будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, які використовуються визначеними законом учасниками процесу в межах наданих кожному з них повноважень для вирішення за певною процедурою процесуальних завдань.

У висновку експерта спеціальні знання застосовуються у формі дослідження. У широкому розумінні досліджувати означає піддавати щонебудь ретельному науковому розгляду з метою пізнання, виявлення чогось. Висновок експерта спрямований не на констатацію відомих і безспірних фактів, а на пошук певних нових знань, які необхідні для встановлення обставин справи і не можуть бути отримані судом у жодній іншій спосіб. Експерт у своєму висновку фактично синтезує нові знання на основі власних спеціальних знань та досвіду, повідомляє суд про факти, встановлені ним на основі використання даних тієї чи тієї галузі науки, техніки, мистецтва. При цьому місія експерта полягає в тому, щоб просвітити суд, і ця місія виключає інтереси сторін. Дослідження із застосуванням спеціальних знань проводиться експертом безвідносно побажань будь-яких осіб, незалежно від змісту їх юридичної заінтересованості в результатах судового розгляду справи, а метою такого дослідження є виявлення певних фактів і вироблення висновків щодо них. Вимоги до експертного дослідження: об'єктивність і обґрунтованість.

Загальні положення щодо висновку експерта регламентуються Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>):

1. Підставою для проведення експертизи відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або договір з експертом чи експертною установою, укладений за письмовим зверненням особи у

випадках, передбачених законом, в якому обов'язково зазначаються її реквізити, номер справи або кримінального провадження або посилання на статтю закону, якою передбачено надання висновку експерта, перелік питань, що підлягають вирішенню, а також об'єкти, що підлягають дослідженню. Результати проведення експертизи викладаються у письмовому документі – висновку експерта. В інших випадках проводиться експертне дослідження, підставою для якого є договір з експертом чи експертною установою, укладений за письмовою заявою (листом) замовника (юридичної або фізичної особи), з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються. Результати проведення експертних досліджень викладаються у письмовому документі – висновку експертного дослідження.

2. У випадках, передбачених законодавством, експертною установою надсилається рахунок вартості робіт за проведення експертиз (експертних досліджень).

3. Строк проведення експертизи встановлюється керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу) і не повинен перевищувати 90 календарних днів.

4. До експертної установи (експерту) надаються: документ про призначення експертизи (залучення експерта), об'єкти, зразки для порівняльного дослідження та, за клопотанням експерта, – матеріали справи (протоколи оглядів з додатками, протоколи вилучення речових доказів тощо).

5. У документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначаються такі дані: місце й дата винесення постанови чи ухвали; посада, звання та прізвище особи, що призначила експертизу (залучила експерта); назва суду; назва справи та її номер; обставини справи, які мають значення для проведення експертизи; підстави для призначення експертизи; прізвище експерта або назва експертної установи, експертам якої доручається проведення експертизи; питання, які виносяться на вирішення експертів; перелік об'єктів, що підлягають дослідженню (у тому числі порівняльних

зразків та інших матеріалів, направлених експертові, або посилання на такі переліки, що містяться в матеріалах справи); інші дані, які мають значення для проведення експертизи. У документі про призначення експертизи (залучення експерта) перераховуються всі об'єкти, які направляються на експертне дослідження, із зазначенням точного найменування, кількості, міри ваги, серії та номера (для грошей НБУ та іноземної валюти), інші відмінні індивідуальні ознаки.

Та сама Інструкція визначає структуру висновку експерта:

1. Висновок експерта складається з обов'язковим зазначенням його реквізитів (найменування документа, дати та номера складання висновку, категорії експертизи (додаткова, повторна, комісійна, комплексна), виду експертизи (за галуззю знань) та трьох частин: вступної (Вступ), дослідницької (Дослідження) та заключної (Висновки)).

У *вступній частині* висновку експерта зазначаються:

- дата надходження документа про призначення експертизи (залучення експерта);
- найменування експертної установи та / або ім'я, прізвище, по батькові експерта;
- документ про призначення експертизи (залучення експерта), його найменування і дата складання, найменування органу та / або посада і прізвище особи, який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта);
- справа, за якою вона призначена (кримінальна, про адміністративне правопорушення, цивільна, господарська, адміністративна тощо, номер справи) (у разі наявності) або стаття закону, якою передбачено надання висновку експерта;
- перелік об'єктів, що підлягають дослідженню, та зразків (у разі надходження);
- відомості про надані матеріали (у тому числі вид (назва) матеріалів (документів) та кількість аркушів);

- спосіб доставки та вид упаковки досліджуваних об'єктів із зазначенням у необхідних випадках відомостей про те, чи впливав спосіб упаковки на їх збереженість;
- запис про відповідність матеріалів та об'єктів, що надійшли до експертної установи (експерта), матеріалам, зазначеним у документі про призначення експертизи (залучення експерта);
- перелік питань (дослівно у формулюванні документа про призначення експертизи (залучення експерта)), які поставлено на вирішення експертизи; якщо питання сформульовано неясно або його редакція не відповідає рекомендаціям, але зміст завдання експертові зрозумілий, то після наведення питання в редакції документа про призначення експертизи (залучення експерта) він може дати відповідні роз'яснення і викласти питання в редакції, що відповідає зазначеним рекомендаціям; якщо поставлено декілька питань, експерт має право згрупувати їх і викласти в послідовності, яка забезпечує найдоцільніший порядок дослідження; якщо деякі питання, що містяться у документі про призначення експертизи (залучення експерта), вирішувались при проведенні експертиз різних видів, – відомості (експертна установа, номер та дата висновку) про ці експертизи; якщо питання, які поставлені на вирішення експертизи, доцільно вирішувати в іншому порядку, ніж той, що визначений у документі про призначення експертизи (залучення експерта), – зазначається, у якому порядку вирішуватимуться ці питання;
- питання, які вирішуються експертом у порядку експертної ініціативи (якщо таке розглядалось);
- дані про експерта (експертів): прізвище, ім'я та по батькові, посада, клас судового експерта, науковий ступінь та вчене звання, освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень, експертна спеціальність, стаж експертної роботи, дата та номер видачі свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, ким видано та строк дії;

- попередження (обізнаність) експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку за статтею 384 Кримінального кодексу України або за відмову від надання висновку за статтею 385 Кримінального кодексу України;
- інформація про те, що висновок підготовлений для подання до суду або долучення до матеріалів кримінального провадження (у разі проведення експертизи на підставі письмового звернення особи, яке містить таку інформацію);
- дата направлення клопотання експерта про надання додаткових матеріалів, дата надходження додаткових матеріалів або відомостей про наслідки розгляду клопотання; обставини, які мають значення для надання висновку, з обов'язковим зазначенням джерела їх отримання;
- при проведенні додаткових або повторних експертиз зазначаються відомості про первинну (попередні) експертизу (експертизи) (прізвище експерта, назва експертної установи чи місце роботи експерта, номер і дата висновку експертизи, зміст заключних висновків первинної (попередніх) експертизи (експертиз)); зміст питань, які були поставлені перед експертом на додаткове або повторне вирішення, а також мотиви призначення додаткової або повторної експертизи, які зазначені у документі про призначення експертизи (залучення експерта), якщо у ньому такі мотиви відсутні, про це робиться відповідний запис;
- відомості про підстави та осіб, які були присутні під час проведення досліджень (прізвище, ініціали, статус);
- нормативні акти, методики, рекомендована науково-технічна та довідкова література з Переліку рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 30 липня 2010 року №1722/5, інші інформаційні джерела, які використовувались експертом при вирішенні поставлених питань, за правилами бібліографічного опису, із зазначенням реєстраційних кодів

методик проведення судових експертиз з Реєстру методик проведення судових експертиз, який ведеться відповідно до Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 02 жовтня 2008 року №1666/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 02 жовтня 2008 року за №924/15615.

2. У *дослідницькій частині* подаються процес дослідження та його результати, обґрунтування висновків із поставлених питань. Вона включає:

- відомості про стан об'єктів дослідження, застосовані методи (методики) дослідження, умови їх застосовування;
- посилання на ілюстрації, додатки та необхідні роз'яснення до них;
- експертну оцінку результатів дослідження.

3. У *заключній частині* викладаються висновки за результатами дослідження у вигляді відповідей на поставлені питання в послідовності, що визначена у вступній частині.

З процесуальної точки зору висновки експертизи – це фактичні висловлення, що встановлюють або спростовують юридично значущі факти. Виокремлюють позитивні й негативні висновки, умовні та безумовні висновки, а також категоричні й імовірнісні.

I. *Негативні* висновки спростовують факт (або встановлюють відсутність факту), який необхідно було встановити, у той час як *позитивні* його підтверджують або встановлюють.

II. *Умовні* висновки протиставлені *безумовним* таким чином: для того, щоб довести істинність твердження, що описує факт, який має доказове значення, необхідно встановити який-небудь інший факт; якщо встановлений цей останній, то істинним є і твердження, що має безпосереднє значення для вирішення справи. Наприклад, у справах про образу, щодо яких висновок експерта базується на опосередкованих джерелах інформації про мовленнєвий акт, можливий тільки умовний висновок щодо образливості / необразливості висловлень на адресу потерпілого: «Якщо образливі слова були вимовлені на

адресу Х-а, то вони є образливими для Х-а», бо завжди лишається імовірність того, що інвективні слова та словосполучення були вимовлені на адресу іншої особи чи взагалі просто так, у повітря. Таким чином, якщо в результаті експертного дослідження слідчий або суд стикаються з умовними висновками, то вони вимушені перевірити істинність судження, що є умовою істинності першого (необхідного для вирішення справи) судження. При цьому, якщо умова виявилася істинною, то істинним виявляється й наслідок, у той час як хибність умови не спричиняє хибності наслідку і в цьому випадку може виникнути питання щодо інших умов, за яких перший наслідок може бути істинним.

III. Виокремлюють також *категоричні* й *імовірнісні* висновки. Основна відмінність цих типів висновків полягає в тому, що в категоричних висновках щодо поставленого завдання формулюється висловлення, яке носить фактитивний характер: у цьому висловленні стверджується, що встановлено, що висловлення форми Х є істинним висловленням, тобто подане висловлення описує ситуацію такою, якою вона була в реальній дійсності. Імовірнісні висновки є не фактитивними, а передбачувальними. Імовірнісні висновки не можуть бути покладені в основу судового рішення, а можуть розглядатися й оцінюватися тільки разом із всією сукупністю доказів, наприклад: факт наявності злочину підтверджується обставинами А, В, С і не суперечить даним здійсненої експертизи в тому сенсі, що ці дані не виключають можливості здійснення Х-ом злочину. Категоричні висновки, на відміну від імовірнісних, можуть стати основою судового рішення, хоча останні теж мають велике значення для розслідування та судового процесу.

Оцінюється експертиза судом поряд із усіма доказами у справі (речовими доказами, показаннями свідків, документами тощо). У цьому випадку процесуальні норми регулюють поведінку осіб при розслідуванні та судовому розгляді. При виникненні неясності, сумнівів у достовірності даних щодо висновку експерта або сумнівів у компетенції експерта передбачені такі

процесуальні форми, як допит експерта та додаткова експертиза, повторна експертиза тощо.

Контрольні питання:

- 1. Поясніть роль лінгвістичної експертизи поряд із іншими доказами для розслідування кримінальної справи.*
- 2. Що таке висновок експерта-лінгвіста?*
- 3. Якими ключовими ознаками характеризується висновок експерта – з точки зору лінгвістики та з точки зору юриспруденції?*
- 4. Який документ регламентує положення щодо висновку експерта?*
- 5. Які офіційно встановлені етапи передують написанню висновку експерта?*
- 6. Перерахуйте, що зазначається у вступній частині висновку експерта.*
- 7. Перерахуйте, що зазначається у дослідницькій частині висновку експерта.*
- 8. Перерахуйте, що зазначається у заключній частині висновку експерта.*
- 9. Чи може висновок експерта бути доказом під час розслідування та судового розгляду?*
- 10. Коротко сформулюйте, чим відрізняються позитивні й негативні висновки, умовні та безумовні висновки, категоричні й імовірнісні висновки експерта-лінгвіста. Наведіть приклади.*

Лабораторні завдання:

1. Наведіть приклади кримінального злочину, цивільно-правового делікту, адміністративного (правового) проступку. У кожному виділіть суб'єктивну та об'єктивну сторони.

2. Поясніть на прикладі, чим лінгвістична категорія комунікативного наміру (інтенції або іллокутивної скерованості) відрізняється від юридичної категорії умислу (однієї з форм вини).
3. Створіть шаблон висновку експерта.
4. Розгляньте подані нижче ситуації. Охарактеризуйте їх, написавши висновок експерта:

1

Пунктом X договору іпотеки передбачено, що за певних обставин іпотекодержатель надсилає іпотекодавцеві офіційну вимогу визначеного змісту (що передбачає певні юридичні наслідки). Пунктом Z цього договору передбачено, що за інших обставин іпотекодержатель надсилає іпотекодавцеві офіційне повідомлення визначеного змісту (що передбачає інші юридичні наслідки). Іпотекодержатель надіслав іпотекодавцеві один офіційний документ («заяву-вимогу»), який інтерпретує і як офіційне повідомлення, і як офіційну вимогу водночас. Іпотекодавець бере під сумнів правомірність такої дії й по-своєму інтерпретує ті юридичні наслідки, що їх передбачає надісланий йому документ.

2

*В англійському тексті контракту вжито вираз *arbitration panel*; експерт-юрист стверджує, що його значення тотожне значенню виразу *arbitration tribunal*. На цій підставі зроблено висновок, що *arbitration panel*, так само як і *arbitration tribunal*, може бути не тільки колегіальним, а й одноосібним органом. Для розв'язання спору на розгляд експерта-лінгвіста винесено низку питань: 1. Яке значення має англійське слово *panel* у складі юридичного терміна *arbitration panel*? 2. Чи є англійські терміни *arbitration panel* та *arbitration tribunal* тотожними за змістом і чи можуть ці терміни вживатися як взаємозамінні в офіційно-діловому тексті або в перекладі офіційно-ділового тексту? 3. Чи завжди слово *panel* у складі юридичного терміна *arbitration panel* вказує на колегіальний орган? 4. Якщо ні, то в яких випадках воно вказує на орган, який не є колегіальним, а складається з одної*

людини? Лінгвістична експертиза дає аргументований висновок, що в тексті досліджуваного документа вирази *arbitration panel* та *arbitration tribunal* не можуть вживатися як взаємозамінні в офіційно-діловому тексті, а слово *panel* у складі юридичного терміна *arbitration panel* вказує суто на колегіальний орган.

3

Учасник судового засідання дозволив собі неввічливі висловлювання щодо судді. Суддя, бажаючи покарати грубіяна, подав на нього позов із звинуваченням у погрозах. Об'єктом лінгвістичного дослідження стали протокол та аудіозапис судового засідання. Аналіз цих текстів показав, що висловлювання відповідача не можуть бути співвіднесеними з мовленнєвим актом «погроза», хоча, за умови інакше сформульованого позову, ці висловлювання могли б бути підставою для покарання за неповагу до суду.

Література до теми:

1. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.
3. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
4. Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.
5. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
6. Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
7. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
8. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.

9. Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
10. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактано-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.
11. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.
12. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
14. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
15. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.

ТЕМА 5. КЛАСИФІКАЦІЇ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ТЕКСТУ

Експертиза може бути *одноосібною* та *комісійною*, що протиставляються кількісно: у здійсненні одноосібної експертизи бере участь один експерт, у здійсненні комісійної – два та більше експерти з однієї спеціальності. Комісійна призначається з метою підвищення об'єктивності дослідження. Якщо рішення експертів з конкретного питання збігаються, то експертами підписується один висновок, якщо ні – готуються окремі висновки з досліджуваної проблеми. При здійсненні лінгвістичних експертиз є тенденція призначати саме комісійні експертизи. Це пов'язане з тим, що статус лінгвістичної експертизи як інструмента досягнення істини і в області масової свідомості, і в області свідомості самих лінгвістів не є однозначним.

За ознакою обсягу дослідження виокремлюють *основні* та *додаткові* експертизи. Додаткові призначаються у випадках неточності експертних результатів, отриманих у процесі проведення основної експертизи, за умови, що всі неточності не можуть бути усунені в результаті допиту експерта.

За ознакою часу призначення протиставляють *первинні* та *повторні* експертизи. Повторна призначається у сумнівних випадках первинних експертиз (наявність у експертизі протиріч, сумніви в компетентності експерта тощо). Повторна експертиза обов'язково призначається іншому експерту (експертній комісії).

Крім того, виокремлюють *однорідні* й *комплексні* експертизи. Однорідні – це дослідження, здійснювані в межах однієї галузі знання, комплексні – в межах двох і більше галузей знання. Результат комплексної експертизи – опис одного об'єкта з різних позицій.

Також виділяють *обов'язкові* й *необов'язкові* лінгвістичні експертизи. Лінгвістична експертиза є необов'язковою.

Українське бюро лінгвістичних експертиз НАН України таким чином класифікує їх:

- лінгвістичні експертизи, пов'язані з правовим захистом товарного знака, встановленням ідентичності підприємця тощо;
- лінгвістичні експертизи, пов'язані з правовим захистом інтелектуальної власності та авторського права;
- лінгвістичні експертизи текстів у справах про захист честі, гідності та ділової репутації громадян чи юридичних осіб;
- лінгвістичні експертизи текстів та елементів тексту на предмет їх відповідності нормам українського правопису, правилам міжмовної транслітерації, законодавству України про мову;
- лінгвістичні експертизи записів у офіційних документах: встановлення тотожності імен, власних назв, термінів та інших елементів тексту, що відрізняються орфографічними, граматичними, стилістичними чи іншими особливостями;
- ідентифікація власних назв та імен, записаних українськими (російськими) літерами і латиницею;
- аналіз якості перекладу, встановлення відповідності перекладного тексту (чи його елементів) оригіналові.

М. Богословська подає класифікацію лінгвістичних експертиз тексту за кількома критеріями:

I. За лінгвістичним дослідженням тексту:

- **загальна** (на відповідність тексту сучасним нормам мови), що включає в себе коригування тексту із представленням звіту про недоліки, які було виправлено в письмовій або усній формі;
- **детальна (конкретна)** (аналіз тексту з метою уникнення різночитань, що особливо істотно при укладанні договорів різними мовами, перекладі важливих текстів, законів, літературних творів тощо), яка включає в себе коригування тексту високопрофесійним коректором із маркацією найбільш важливих нюансів та грубих помилок, пояснення вживання ключових слів;
- **поглиблена** (вичерпний аналіз конкретного випадку застосування слова, слів, словосполучень, фразеологізмів, ідіом тощо), що актуальна в разі виникнення спорів щодо значення певних сполучень слів у певному контексті та передбачає наукове роз'яснення застосування будь-якого слова, готується з урахуванням етимологічних, історичних, контекстуальних, фразеологічних, історичних та інших важливих факторів.

II. За характером конкретної проблематики:

- **дослідження текстів** та елементів тексту на їх відповідність нормам українського правопису, правилам міжмовної транслітерації, законодавству України про мову;
- **дослідження записів** офіційних документів: встановлення тотожності імен, власних назв, термінів та інших елементів тексту, що відрізняються орфографічними, граматичними, стилістичними чи іншими особливостями;
- **ідентифікація власних назв та імен**, записаних українськими (російськими) літерами і латиницею;

- *аналіз якості перекладу*, встановлення автентичності перекладного тексту (чи його елементів) тощо.

III. За методичним спрямуванням:

- *класифікаційні* дослідження, за допомогою яких встановлюють належність об'єкта до якогось класу, роду, виду, групи, тобто визначення категоріальних, класифікаційних властивостей об'єкта;
- *ідентифікаційні* дослідження для встановлення індивідуальних фактів, тотожності досліджуваного об'єкта;
- *діагностичні* дослідження, які з'ясовують причини й механізми виникнення явища, його специфічні риси, внутрішні зв'язки, стани;
- *ситуаційні (ситуалогічні)* дослідження, що охоплюють подію з різних сторін (час, місце, структура, спосіб вчинення, механізм події або її елементів), які встановлюють комплекс різних ознак, зворотів, окремих ситуацій, передбачають моделювання ситуації.

IV. За характером виконуваних завдань:

- *авторознавчі* дослідження – аналіз тексту з метою встановлення авторства або характеристики автора (аналіз особливостей тексту як носія інформації щодо особистості його автора);
- *семантичні (сміслові)* дослідження – аналіз тексту з метою виявлення в ньому змісту і характеру впливу на адресата (синтаксичний аналіз – які засоби увиразнення використано у тексті та які стилістичні фігури вибрано з метою впливу на реципієнта; логіко-змістовий аналіз – який є текст за змістом; лексичний та лексико-семантичний аналіз – який лексичний рівень у текстовому та позатекстовому планах);
- *термінологічні* дослідження – аналіз назв, торгових марок, іменних прізвищ тощо як результатів людської діяльності (аналіз понять, термінів, найменувань тощо як засіб позначення об'єктів діяльності людини). Аналіз однозначності та неоднозначності тлумачення терміна відповідно до мовленнєвої ситуації та у зв'язку із контекстом, аналіз семантичного поля слова, словосполучення та його значення.

Х. Гайдис пропонує свою класифікацію лінгвістичних експертиз за наступними критеріями:

I. За формальним параметром:

- **офіційні** лінгвістичні експертизи;
- **неофіційні (ініціативні)** лінгвістичні експертизи.

II. За об'єктом дослідження:

- лінгвістичні експертизи **законопроектів**;
- лінгвістичні експертизи **конфліктних текстів** (у документаційних та інформаційних спорах).

III. За метою проведення:

- лінгвістичні експертизи, проведені **на замовлення**;
- лінгвістичні експертизи, проведені **з метою наукового дослідження**;
- лінгвістичні експертизи, проведені **із довільними цілями**.

IV. За обсягом тексту:

- **холістичні** лінгвістичні експертизи (суцільного тексту);
- **часткові** лінгвістичні експертизи (окремих частин тексту).

V. За способом фіксування об'єктів експертизи:

- лінгвістичні експертизи **письмового тексту**;
- лінгвістичні експертизи **усного тексту**;
- лінгвістичні експертизи **письмового тексту із ознаками усного** (новий вид, що з'явився за останні кілька років у зв'язку з чітким письмовим фіксуванням усної мови із притаманними їй дискурсивними маркерами на письмі);
- **вербально-візуальні** лінгвістичні експертизи.

VI. За сферами застосування:

- **юридичні (правові)** лінгвістичні експертизи, що також поділяються на експертизу у справах із захисту честі, гідності та ділової репутації, експертизу у справах про наклеп, експертизу у справах про

розпалювання міжнаціональної ворожнечі, експертизу у справах про порнографію;

- **патентознавчі** лінгвістичні експертизи.

VII. За рівнями аналізу:

- **почеркознавчі** лінгвістичні експертизи;
- **фонетичні** лінгвістичні експертизи;
- **морфологічні** лінгвістичні експертизи;
- **текстологічні** лінгвістичні експертизи (сюди також входять лінгвостилістичні (фразові та надфразові рівні));
- **дискурсивні** лінгвістичні експертизи.

Контрольні питання:

1. Розмежуйте поняття «одноосібна експертиза» та «комісійна експертиза».

2. Розмежуйте поняття «основна експертиза» та «додаткова експертиза».

3. Розмежуйте поняття «первинна експертиза» та «повторна експертиза».

4. Розмежуйте поняття «однорідна експертиза» та «комплексна експертиза».

5. Розмежуйте поняття «обов'язкова експертиза» та «необов'язкова експертиза».

6. Як класифікує лінгвістичні експертизи Українське бюро лінгвістичних експертиз НАН України?

7. За якими параметрами і на які різновиди розподіляє лінгвістичні експертизи М. Богословська?

8. За якими параметрами і на які різновиди розподіляє лінгвістичні експертизи Х. Гайдис?

9. Які з параметрів класифікування лінгвістичних експертиз є суто лінгвістичними та суто юридичними?

10. Які ще типи лінгвістичних експертиз виокремлюють? Дайте відповідь, ознайомившись зі змістом статей <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/4847> та http://lingvoexpert.org.ua/files/Lesia_Azhniuk_Linhvistychna_ekspertyza.pdf.

Лабораторні завдання:

1. Знайдіть приклади для однієї з запропонованих класифікацій лінгвістичних експертиз.
2. Ознайомтеся зі змістом статті <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/16535/2016-05-04-temna-storona-onlain-komentariv-rezultati-doslidzhennya-the-guardian/>. Які типи лінгвістичних експертиз ви б запропонували для прикладів, наведених у цьому дослідженні?
3. Охарактеризуйте подані нижче приклади за всіма відомими вам класифікаціями лінгвістичних експертиз:

1

Об'єктом експертного лінгвістичного дослідження став п. 14 Технічного регламенту мийних засобів, затвердженого Постановою КМУ №717 від 20.08.2008 р., з таким формулюванням: «Маркування пакування рідкого мийного засобу не повинне містити графічне зображення продуктів харчування, зокрема фруктів, які можуть ввести споживача в оману стосовно його застосування». Завданням експерта було підтвердити або спростувати одну з альтернативних версій інтерпретації цього текстового фрагмента: 1. На упаковці не повинно бути ніяких графічних зображень продуктів харчування; 2. На упаковці не повинно бути графічного зображення лише таких продуктів харчування, які можуть увести в оману споживача стосовно застосування мийного засобу.

2

Предметом експертизи стало неоднозначне трактування п. б статті 254-2 Кримінального кодексу України 1960 року «Перевищення військовою

посадовою особою влади чи посадових повноважень»: «Застосування нестатутних методів впливу щодо підлеглого, або перевищення дисциплінарної влади, якщо ці дії завдали істотної шкоди, а так само застосування насильства щодо підлеглого карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років». Пошук відповіді на питання, винесені на розгляд експерта, передбачав оцінку істинності кожної з двох альтернативних версій прочитання аналізованої статті, а саме: 1. Вислів якщо ці дії завдали істотної шкоди поширюється лише на попередню частину розглядуваної статті: застосування нестатутних методів впливу щодо підлеглого або перевищення дисциплінарної влади і не поширюється на частину статті, яка слідує за ним: а так само застосування насильства щодо підлеглого; 2. Вислів якщо ці дії завдали істотної шкоди поширюється також і на частину статті, яка слідує за ним: «а так само застосування насильства щодо підлеглого».

3

6.1. Усі спори та непорозуміння, які можуть виникнути між Сторонами у зв'язку з укладенням та виконанням положень цього Договору, вирішуються між Сторонами на рівні їх уповноважених представників. 6.2. У випадку неможливості вирішення спору шляхом переговорів Сторони, керуючись ст. 5 Закону України про третейські суди, домовляються про те, що спір розглядається одноособово третейським суддею Петренком Іваном Івановичем Постійно діючого Третейського суду при Асоціації українських банків, що знаходиться за адресою ...

Література до теми:

- 1.** Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
- 2.** Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.

3. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
4. Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.
5. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
6. Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
7. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
8. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.
9. Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
10. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактано-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.
11. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.
12. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
14. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
15. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.

Змістовий модуль 2.

ОСНОВНІ АЛГОРИТМИ ЗДІЙСНЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТУ

ТЕМА 1. ПРЕЗУМПЦІЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТУ

При розв'язанні будь-якого юридичного питання відбувається інтерпретація тексту, який передбачає певні юридичні наслідки. Як зазначає Л. Ажнюк, оскільки юридичні норми або зафіксовані в тексті юридично важливі факти завжди мають мовне оформлення, їхня інтерпретація великою мірою спирається на базові знання про мову, її правопис, норми слововживання, стильові характеристики тощо. За наявності альтернативних інтерпретацій тексту, який передбачає юридичні наслідки, арбітром-інтерпретатором є суд, завданням якого є винести мотивоване й обґрунтоване рішення у справі. Юридична інтерпретація тексту безпосередньо пов'язана з практичною реалізацією принципу юридичної визначеності – фундаментального принципу верховенства права. Юридична визначеність – сукупність вимог, що реалізуються як у процесі правотворчості – при формулюванні зрозумілої й недвозначної юридичної норми, так і в процесі її правозастосування – для забезпечення передбачуваності закону, однаковості трактування й застосування юридичної норми (С. Головатий). Лінгвістичний корелят юридичної визначеності – категорія лінгвальної (мовної) визначеності, тобто певного однозначного, заздалегідь погодженого, обґрунтованого й умотивованого мовного / мовленнєвого твердження, що сприймається однозначно, як певна аксіома. Лінгвальна визначеність характеризує юридичний дискурс у цілому й передбачає, що навіть якщо окремі елементи тексту, цілий текст або й декілька текстів, пов'язаних синтагматичними або парадигматичними зв'язками, не забезпечують комунікативної точності й однозначності, юридичний дискурс у цілому забезпечує таку визначеність і її обґрунтування можливе шляхом

гіпертекстового аналізу з використанням ряду формалізованих лінгвістичних процедур. На підставі нормативних приписів та існуючих дискурсивних практик виводиться комунікативна норма, яка є своєрідною константою; вона моделює певний прагматичний інваріант, у порівнянні з яким виявляються комунікативно вагомі смислові нашарування тексту. При лінгвістичній експертизі тексту, який передбачає юридичні наслідки, застосування презумпції його лінгвальної визначеності дозволяє значною мірою формалізувати методику аналізу й будувати лінгвістичну аргументацію на прийнятних для права логічних і прагматичних моделях.

Предмет дослідження лінгвістичної експертизи – лінгвістична проєкція юридичної проблеми. Лінгвістична проблема сфокусована в питанні, що виноситься на експертизу. Коректно сформульоване питання має відповідати певним вимогам: бути поставленим таким чином, щоб відповідь на нього не виходила за межі компетенції лінгвістичної експертизи; конкретно передбачати чітку однозначну відповідь. Іншим важливим прагматичним аспектом юридичної / лінгвальної визначеності є питання щодо альтернативних інтерпретацій певних сегментів тексту. Воно пов'язане з різним прочитанням окремих змістових сегментів та з різним трактуванням граматичних і змістових зв'язків, що реалізуються в реченні між його окремими синтаксемами. Експлікація таких альтернатив дозволяє не тільки аргументовано підтвердити одну з інтерпретацій, але й спростувати іншу. Крім того, лінгвістичне дослідження текстів вимагає врахування прагматичних передумов конфлікту та дискурсивних ознак об'єкта дослідження. Тому лінгвістична аргументація зазвичай спирається не лише на аналіз формально-змістових параметрів тексту, який є безпосереднім матеріалом дослідження; її напрямок визначає апріорна прагмалінгвістична модель досліджуваного тексту – певний дискурсивний інваріант. Прагматика текстів, які передбачають юридичні наслідки, визначається їхньою стрижневою лінгвістичною ознакою – перформативністю, тобто здатністю тексту не лише повідомляти про певні дії і явища, але й реалізовувати ті дії, на

які вказує їх лексична семантика. У категоріях теорії мовленнєвих актів, з якої вибудовується сучасна прагмалінгвістика, текст, що передбачає юридичні наслідки, слід розглядати як текст-перформатив. Саме перформативні слова й висловлення є центральними елементами в прагматичній, змістовій і граматичній структурі тексту, який передбачає юридичні наслідки.

Експертна презумпція, за визначенням Л. Ажнюк, – це своєрідна лінгвістична аксіома, яка приймається без доведення з огляду на її очевидність і підкріпленість лінгвістичною теорією.

1. **Презумпція прагматичної відповідності тексту** – пряма кореляція між прагматичним змістом тексту, усталеними дискурсивними практиками фіксації відповідного прагматичного змісту, формально-змістовими параметрами досліджуваного тексту та метою його автора.

2. **Презумпція неаномальності** – передбачуване (доки не доведено протилежне) коректне мовне оформлення тексту, його оцінка як такого, що відповідає нормам мови загалом і усталеним дискурсивним практикам зокрема. Застосування презумпції неаномальності дозволяє з опорою на поняття комунікативної норми аргументовано відхиляти ті інтерпретації тексту, що вибудовуються на припущенні про допустимість або нерелевантність аномального текстового елемента. З двох альтернативних інтерпретацій відхиляється та, при якій: виникає змістова суперечність з іншими частинами тексту; допускається неточне слововживання, невиправданий розділовий знак або відсутність необхідного; виявляється пропуск структурно передбачуваного елемента або надлишковість тексту, пов'язана з необґрунтованим дублюванням інформації; допускається приписування структурним одиницям аналізованого тексту невласливих функцій і таких значень, які не відповідають усталеним дискурсивним практикам.

3. **Презумпція комунікативної достатності** передбачає, що текст містить усі комунікативно необхідні формальні й змістові складники, доки не доведено протилежне; дозволяє аргументовано відхилити ті інтерпретації

тексту, які вибудовуються на припущенні про можливість імплікації того чи того комунікативно важливого та передбачуваного елемента.

4. **Презумпція лексичної когерентності** ґрунтується на припущенні, що в тексті, який передбачає юридичні наслідки, а також в інших текстах, пов'язаних дискурсивними зв'язками, для позначення тих самих понять використовуються тотожні слова й вислови (водночас різне мовне оформлення змістових елементів тексту вказує на відмінність позначуваних понять); дозволяє аргументовано відхиляти інтерпретації, які допускають, що в тексті ті самі лексичні одиниці використовуються для позначення різних понять або для позначення того самого поняття використовуються відмінні мовні засоби.

5. **Презумпція однозначності** – принципова можливість однозначної лінгвістичної інтерпретації елементів тексту; передбачає змогу визначити лінгвістичними методами значення слів і висловів, уживаних у цьому тексті, встановити несуперечливі логічні, граматичні та змістові зв'язки окремих текстових фрагментів у межах речень, абзаців, розділів, у межах композиційних одиниць тексту вищого порядку й у межах текстів, пов'язаних дискурсивними зв'язками.

6. **Презумпція змістової несуперечливості** виявляється у встановленні логічних і несуперечливих відношень певного фрагмента тексту з іншими частинами тексту, а також з іншими юридичними текстами, тобто у встановленні несуперечливих відношень аналізованого фрагмента в межах речення, абзацу, підрозділу, тексту в цілому і в межах юридичного дискурсу.

Контрольні питання:

1. *Розмежуйте й охарактеризуйте поняття «юридична визначеність» та «лінгвальна (мовна) визначеність». Яким чином вони корелюють у процесі лінгвістичної експертизи тексту?*

2. *Що таке перформативність? Чому будь-який текст, що має юридичні наслідки, можна назвати перформативним?*

3. *Дайте визначення експертній презумпції.*

4. Дайте визначення презумпції прагматичної відповідності тексту. Наведіть приклад.
5. Дайте визначення презумпції неаномальності. Наведіть приклад.
6. Дайте визначення презумпції комунікативної достатності. Наведіть приклад.
7. Дайте визначення презумпції лексичної когерентності. Наведіть приклад.
8. Дайте визначення презумпції однозначності. Наведіть приклад.
9. Дайте визначення презумпції змістової несуперечливості. Наведіть приклад.
10. На вашу думку, в одному – «ідеальному» – тексті, що може мати юридичні наслідки, можуть сполучатися й знаходити вияв усі перераховані вище експертні презумпції?

Лабораторні завдання:

1. Напишіть коротке висловлення на тему **«Я вважаю, що експертна презумпція ... є визначальною для здійснення дослідження, оскільки ... »**.
2. Які експертні презумпції наявні в поданих нижче зразках?

Зразок 1

*Директорові ТОВ «Фокус»
Корнійчуку І. С.*

*Палія Михайла Петровича,
що мешкає за адресою:
вул. Добролюбова, 23, кв. 2,
м. Ужгород, 88015*

Заява

Прошу прийняти мене на роботу за сумісництвом у господарський відділ на посаду інженера з режимом роботи понеділок – середа з 14:00 до 18:00 з 22 березня 2017 року до дня фактичного виходу інженера Єфименка Т. А. з відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

До заяви додаю такі документи:

1. Диплом про освіту (копію).
2. Довідку про привласнення реєстраційного номера облікової картки платника податків (копію).

13.03.2017

Палій

УКРАЇНА UKRAINE

**СВІДОЦТВО
ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ ЗА ЗАПОВІТОМ**

Місто Бориспіль, Київська область, Україна.
Дев'ять березня дві тисячі сімнадцятого року.

Я, _____, державний нотаріус Бориспільської районної державної нотаріальної контори Київської області посвідчую, що на підставі заповіту, посвідченого секретарем виконкому Воронківської сільської ради, Бориспільського району, Київської області 20 лютого 1991 року та зареєстрованого у реєстрі за № 22, спадкоємцем зазначеного в заповіті майна гр. Кардаш Євдокії Степанівни, 1925 року народження, яка померла 10 березня 2016 року, є - гр. _____, _____ року народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків за даними Державного реєстру фізичних осіб _____ - платників податків _____, місце проживання зареєстровано за адресою: Київська область, Бориспільський район, село Воронків, вулиця Центральна, будинок _____.

Спадщина, на яку видано це свідоцтво, складається з:

ЖИТЛОВОГО БУДИНКУ з надвірними будівлями та спорудами, що знаходиться в селі Воронків вулиця Центральна, будинок _____ (двісті два), Бориспільського району, Київської області, належного спадкодавці на підставі свідоцтва про право власності № _____ виданого 27 травня _____ року Воронківською сільською радою, Бориспільського району Київської області та зареєстрованого в Бориспільському районному бюро технічної інвентаризації Київської області 03 червня _____ року в книзі № 6 за _____.

На земельній ділянці розташований житловий будинок літ. «А1», 1947 року побудови, загальною площею – 41,3 кв.м, житловою площею – 24,0 кв. м.

При житловому будинку є такі надвірні будівлі та споруди: погріб з шийкою «Б», сарай «В», колодязь питний «К».

Оцінка житлового будинку становить _____ 00 (п'ятдесят п'ять тисяч) гривень.
Право власності на житловий будинок підлягає державній реєстрації.

Спадкова справа № 21 _____ рік
Зареєстровано в реєстрі за № _____
Стягнуто державного мита, звільнено п. 16 ст. 4 ДКМУ «Про держмито»

Державний нотаріус: _____

НІ 03

Увага! Бланк містить багатоступеневий захист від підроблення.

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

ДОГОВІР про здійснення догляду за дитиною до трьох років

м. Дніпро

« ____ » _____ 20__ року

_____

(прізвище, ім'я, по батькові)

мати/батько (усиновлювач/опікун) дитини _____

_____ р.н. (надалі – **Замовник**)

(прізвище, ім'я, по батькові)

(дата народження)

з однієї сторони, та _____

(прізвище, ім'я, по батькові / ФОП/ назва юридичної особи, в чий особі діє)

що діє на підставі _____, (надалі – **Виконавець**), з другої сторони, надалі разом іменовані Сторони, а окремо Сторона, уклали цей Договір про здійснення догляду за дитиною до трьох років (надалі – **Договір**) про викладене нижче.

1. Предмет Договору

1.1. **Замовник** доручає, а **Виконавець** зобов'язується здійснити послугу з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» (далі - Послуга «муніципальна няня»), що надається відповідно до Порядку відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 № 68 (із змінами).

1.2. Послуга «муніципальна няня» передбачає:

- 1.2.1. готування їжі для дитини з урахуванням віку дитини та стану її здоров'я;
- 1.2.2. годування дитини 4 рази на день (сніданок, обід, полуденок, вечеря), відповідно до графіка встановленого Замовником;
- 1.2.3. прогулянки з дитиною в місцях визначених Замовником, відповідно до графіка встановленого Замовником;
- 1.2.4. переодягання дитини в разі необхідності (для дотримання гігієни, прогулянок, ігор тощо);
- 1.2.5. укладання дитини спати, відповідно до графіка встановленого Замовником;
- 1.2.6. заняття з дитиною розвиваючими іграми, з урахуванням віку дитини та стану її здоров'я;
- 1.2.7. надання дитині, у разі необхідності, першої медичної допомоги;
- 1.2.8. у випадках різкого погіршення здоров'я дитини, негайно викликати швидку допомогу, повідомляти про стан дитини Замовника за тел. _____, отримувати консультацію в сімейного лікаря _____, тел. _____;
- 1.2.9. виконувати інші функції супутні з основними.
- 1.2.10. _____

1.3. Місце надання Послуги «муніципальна няня»: _____

1.4. Послуга «муніципальна няня» здійснюється Виконавцем з __ год __ хв. по __ год __ хв. з понеділка по п'ятницю. Вихідні дні: субота, неділя.

1.5. Надання Послуги «муніципальна няня» починається з « ____ » _____ 20__ року, але не раніше набуття чинності Договору.

1.6. Договір набирає чинності з дати його підписання Сторонами (реєстрації у визначених законодавством випадках) та діє до « ____ » _____ 20__ року, але не перевищує дати досягнення дитиною 3 (трьох) років.

ЗАПОВІТ

*Місто Київ, Україна, чотирнадцятого травня
дві тисячі вісімнадцятого року,
шістнадцять годин п'ятдесят шість хвилин.*

Я, Петренко Петро Іванович, який народився 12.12.1960 року в місті Києві, місце проживання зареєстровано за адресою: м. Київ, вул. Зої Гайдай, буд. 15, кв. 15, реєстраційний номер облікової картки платника податків 5555555555, на випадок своєї смерті роблю таке розпорядження:

належний мені автомобіль марки NISSAN NAVARA, тип транспортного засобу – ЛЕГКОВИЙ ПІКАП-В, 2008 року випуску, номер шасі (кузова, рами) VVVVVND44U3333333, реєстраційний номер AA5555AA,

заповідаю моєму синові Петренку Олексію Петровичу, 14.02.1982 року народження, місце проживання якого зареєстровано за адресою: м. Київ, вул. Березняківська, 15, кв. 15.

ДОГОВІР КУПІВЛІ / ПРОДАЖУ № _____

м. Київ

«__» _____ 20__ р.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Промінь», іменоване далі «Продавець», в особі директора *Цируля Івана Васильовича*, що діє на підставі Статуту підприємства, зареєстрованого 14.06.1997 р. (реєстраційний номер 22964257), м. Київ, Україна, і фірма «The Kaisha LTD», Tokyo, Japan, іменована надалі «Покупець», в особі генерального директора *Си Я Сану*, що діє на підставі Положення про фірму № 4581 від 20.04.1999 р., з іншого боку, уклали даний Договір (контракт) про нижченаведене:

1. Предмет договору

1.1. Продавець продає, а Покупець купує _____ (точне найменування, марка, сорт або кінцевий результат виконуваної роботи). У випадку бартерного (товарно-обмінного договору (контракту) або контракту на переробку давальницької сировини визначається також точне найменування (марка, сорт) зустрічних поставок (або назва товару, що є кінцевою метою переробки давальницької сировини).

2. Кількість і якість

2.1. Покупець купує товар у кількості _____ (т, штук і т. д.) _____ (якісні характеристики).

2.2. Якість товару повинна бути підтверджена сертифікатом якості продавця.

У тексті договору (контракту) про виконання робіт (надання послуг) визначаються конкретні обсяги робіт (послуг) і терміни їхнього виконання.

3. Базисні умови постачання

3.1. Продавець поставляє товар на умовах «DAF», постачання до кордону _____ (назва місця постачання).

3.2. Продавець постачає товар протягом _____ місяців із дня підписання Договору. Дострокове постачання допускається.

У випадку укладання договору (контракту) при виконанні робіт (надання послуг) у цьому розділі визначаються умови і терміни виконання робіт (послуг).

Література до теми:

1. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.
3. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
4. Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.
5. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
6. Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
7. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
8. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.
9. Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
10. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактано-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.
11. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.
12. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
14. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
15. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.

ТЕМА 2. ЗДІЙСНЕННЯ ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТУ

Специфіка й алгоритм здійснення почеркознавчої лінгвістичної експертизи тексту регламентуються Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>):

1. Основним завданням почеркознавчої експертизи є ідентифікація виконавця рукописного тексту, обмежених за обсягом рукописних записів (літерних та цифрових) і підпису. Такою експертизою вирішуються і деякі неідентифікаційні завдання (установлення факту виконання рукописного тексту під впливом будь-яких факторів, що заважають (природних: хворобливий стан, хронічні захворювання, вікові зміни; тимчасових зовнішніх: незвичне тримання засобу для писання, незвична поза, обмеження зорового контролю тощо; тимчасових внутрішніх: алкогольне сп'яніння, фармакологічні, наркотичні засоби тощо; штучних: викривлення письма зміненими рухами); визначення статі виконавця, а також належності його до певної групи за віком тощо).

2. Об'єктом почеркознавчої експертизи є почерковий матеріал, у якому відображені ознаки почерку певної особи у тому обсязі, в якому їх можна виявити для вирішення поставлених завдань.

3. Для проведення почеркознавчих досліджень рукописних записів та підписів надаються оригінали документів.

4. Для проведення досліджень орган (особа), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), повинен(на) надати експерту вільні, умовно-вільні та експериментальні зразки почерку (цифрових записів, підпису) особи, яка підлягає ідентифікації. Вільними зразками є рукописні тексти, рукописні записи (літерні та цифрові), підписи, достовірно виконані певною особою до відкриття кримінального провадження, провадження у справах про адміністративні правопорушення, цивільних, адміністративних чи

господарських справах і не пов'язані з їх обставинами; умовно-вільними є зразки почерку та (або) підпису, виконані певною особою до відкриття провадження у справі, але пов'язані з обставинами цієї справи або виконані після відкриття провадження у справі та є як пов'язаними зі справою, так і не пов'язаними з її обставинами; експериментальні зразки почерку та (або) підпису, що виконані за завданням органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), у зв'язку з призначенням такої експертизи.

5. Перед приєднанням вільних та умовно-вільних зразків до матеріалів справи орган (особа), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), має пред'явити їх особі, яка підлягає ідентифікації. У документі, що є підставою для проведення експертизи, орган (особа), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), зобов'язаний (зобов'язана) зазначити документи, у яких містяться вільні, умовно-вільні зразки почерку та (або) підпису особи.

6. Відбирати експериментальні зразки почерку необхідно у два етапи. На першому етапі особа, почерк якої підлягає ідентифікації, виконує текст за тематикою, близькою до досліджувального об'єкта, у звичних умовах (сидячи за столом, із звичним приладдям письма, при денному освітленні). На другому етапі зразки відбираються під диктовку тексту, аналогічного за змістом тому, що досліджується, або спеціально складеного тексту, який містить фрази, слова і цифри, узяті з рукописного тексту, що досліджується. На цьому етапі зразки відбираються в умовах, що максимально наближаються до тих, у яких виконувався рукописний текст, що досліджується, тобто в тій самій позі (лежачи, стоячи тощо), таким самим приладдям письма та на папері того самого виду (за розміром, лінуванням, характером поверхні тощо), що й документ, який досліджується.

7. Експериментальні зразки посвідчуються органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта). У посвідчувальному написі зазначаються прізвище, ім'я та по батькові виконавця, а також особливості зразка (написані лівою рукою, спеціальним шрифтом тощо).

8. Як вільні, так і експериментальні зразки буквеного або цифрового письма бажано надавати не менше ніж на 15 аркушах. Чим коротший досліджуваний текст (запис), тим більша потреба у вільних зразках. Вільні зразки підпису надаються по змозі не менше ніж на 15 документах, експериментальні – у кількості не менше 5-8 аркушів.

9. Якщо необхідно встановити, чи виконаний підпис від імені певної особи іншою особою, надаються вільні та експериментальні зразки почерку та підписів обох осіб. При цьому додатково відбираються експериментальні зразки почерку передбачуваного виконавця не менше ніж на 10-15 аркушах у вигляді записів прізвища та ініціалів особи, від імені якої виконано підпис.

10. Достатність та якість наданих для проведення експертизи зразків почерку та підпису особи визначаються експертом у кожній конкретній експертній ситуації. Критерієм достатності обсягу порівняльного матеріалу вважається надання такої його кількості, за якою можливо виявити індивідуальність, варіаційність та стійкість ознак в досліджуваному об'єкті і зразках почерку (підпису) певного виконавця.

Перелік вирішуваних у процесі почеркознавчої експертизи питань

1. Чи виконано рукописний текст (рукописні записи) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) певною особою?

2. Чи виконані рукописні тексти (рукописні записи) у документі (документах) (назва документа та його реквізити, графа, рядок) однією особою?

3. Чи виконано підпис від імені особи (прізвище, ім'я, по батькові особи, від імені якої зазначено підпис) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) тією особою, від імені якої він зазначений, чи іншою особою?

4. Чи виконано рукописний текст у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) під впливом збиваючих факторів (природних, штучних)?

5. Чи виконано підпис від імені особи (прізвище, ім'я, по батькові особи, від імені якої зазначено підпис) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) під впливом збиваючих факторів (природних, штучних)?

6. Особою якої статі виконано рукописний текст?

7. До якої групи за віком належить виконавець рукописного тексту?

Контрольні питання:

1. Дайте визначення почеркознавчої лінгвістичної експертизи тексту.

2. Перерахуйте особливості підготовки й проведення почеркознавчої лінгвістичної експертизи тексту.

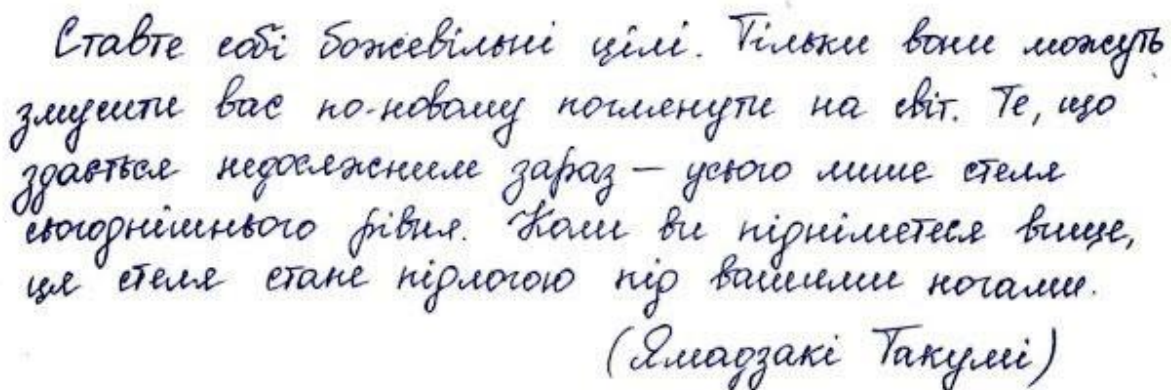
3. Які питання розв'язує почеркознавча лінгвістична експертиза тексту?

Лабораторні завдання:

1. Сформулюйте алгоритм «Почеркознавча лінгвістична експертиза тексту».

2. Проаналізуйте за написаним алгоритмом подані нижче зразки:

Зразок 1

Ставте собі божественні цілі. Тільки вони можуть
здушити вас по-новому пошанувати на світ. Те, що
здається неможливим зараз – усього лише етап
створіння нового світу. Коли ви підніметеся вище,
це стане етапом підлогою під вашими ногами.
(Амос Озі Такурелі)

Вітаю журналістів з
 професійним святом!
 Бажаю вели творчого
 натхнення та великих
 успіхів у роботі.
 Для нас журналістика — це
 не просто професія, а спосіб
 життя.

Мая Голуб
 Голуб

Сонь.

Метанцими пишуться епілою,
 ртотомілаш, не стоїть
 пишми в сьоты. Помідьвала
 и вена снни гадуватл.
 Во сновитіє крїчало
 у головоку зо сьотоме.
 Ротобила. Гародуба,
 Потомітма; и нїби сьоме
 Наде сьоме ьдл задримина.
 И сннл іу той снне нвант
 и уродивтї, и сьоттї,
 Рьодивокїї, а мьомтї
 На волтїї бамцї, до к сьоме
 Чоме не палїкїї, а на волтї
 Та не сьоме бєснмє помл
 Своє так и пишмїцї мнїтл
 а дїтлїкї обїлї не снїтл.
 Мандуре Кемо снн гїлїлїтл
 Мовт мїлї долїлїка снїтлї,
 Мовт амїлїтлїкї и дїтлї.
 И чїснїмїчлї нїлїлї.
 Прокїмїчлї нїлї рїлїлї!
 На сннї лїлїчлї, вїлїлї
 Чого мїлїчлї снїлїлї,
 Мїлїчлї до мїлїлї до лїлїлї
 Щє Копу до мїлїлїлї нїлїлї.

Освітлення, мовч: Голубович.

Мовч: Голубович.

1858. Р. Мотєрбуїєл

Робіть свою роботу якісно,
і успіх до вас прийде!

З любов'ю, команда
Рівненського регіонального
центру надання адміністративних послуг.

Ось так я пишу зазвичай

Ось такі штори я пишу тоді, коли
потрібно писати гарно.

А часом у мене змінюється так як писемо
Абсолютно не знаю від чого це залежить.

А так я пишу тоді, коли треба
свідомо погубити що є, щоб
писати все це по-новому.

Зазвичай, фуджити ці штори
важко! ;)
Таме Нікіта.

Література до теми:

1. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.
3. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
4. Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.
5. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
6. Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
7. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
8. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.
9. Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
10. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактано-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.
11. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.
12. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
14. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
15. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.

ТЕМА 3. ЗДІЙСНЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Специфіка й алгоритм здійснення лінгвістичної експертизи писемного мовлення регламентуються Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>):

1. Об'єктом дослідження лінгвістичної експертизи писемного мовлення є продукт мовленнєвої діяльності людини, відображений у писемній формі.

2. Лінгвістична експертиза писемного мовлення поділяється на авторознавчу експертизу та семантико-текстуальну експертизу.

I. Авторознавча лінгвістична експертиза тексту

1. Основним завданням авторознавчої експертизи є ідентифікація автора тексту. Авторознавчою експертизою вирішуються ідентифікаційні завдання (щодо ототожнення особи автора тексту), а також діагностичні завдання (щодо умов, особливостей складання тексту, факту викривлення ознак писемного мовлення, місця формування мовленнєвих навичок, рідної мови, освіти автора документа тощо).

2. Вирішення питань, поставлених перед авторознавчою експертизою, можливе за наявності обсягу досліджуваного тексту орієнтовно не менше ніж 100 слів.

3. Під час підготовки матеріалів для проведення авторознавчої експертизи з метою встановлення авторства орган (особа), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), повинен(на) зібрати вільні, умовно-вільні й експериментальні зразки писемного мовлення особи, яка підлягає ідентифікації. Вільні зразки повинні відповідати досліджуваному тексту за мовою, якою його складено, і, по змозі – за часом виконання; за характером документа, виходячи з його призначення і сфери обігу (доповідна записка, особистий лист, скарга тощо); за іншими суттєвими обставинами, які могли вплинути на формування ознак. Умовно-вільні зразки – це тексти,

самостійно складені особою, яка підлягає ідентифікації, пов'язані з провадженням у справі (пояснення, скарги, заяви тощо), а також тексти, складені після створення досліджуваного документа. Експериментальні зразки повинні виконуватися мовою документа, що досліджується, у вигляді самостійного твору.

4. Органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), необхідно позначити кожний зразок, тобто указати, що це вільний або умовно-вільний зразок писемного мовлення певної особи (вказати її прізвище, ім'я, по батькові), та позначити це своїм підписом. До документа про призначення експертизи (залучення експерта) бажано додавати соціально-біографічну характеристику ймовірного автора тексту.

Перелік вирішуваних у процесі авторознавчої лінгвістичної експертизи питань

1. Чи є певна особа автором наданого на дослідження тексту?
2. Чи є певна особа автором декількох різних текстів?
3. Чи є автор та виконавець тексту однією або різними особами?
4. Чи даний текст складений кількома авторами?
5. Які риси соціально-біографічного портрета автора можна встановити за даним текстом?
6. Якою є основна мова спілкування певної особи – автора даного тексту?
7. Яким є місце формування мовленнєвих навичок (рідна мова) певної особи – автора даного тексту?
8. Чи спостерігаються в тексті ознаки, які свідчать про складання тексту автором під впливом будь-яких збиваючих факторів?
9. Чи складено текст документа особою самостійно або під диктування чи його виконано шляхом переписування?
10. Чи складений текст документа зі свідомим перекручуванням ознак писемного мовлення?

II. Семантико-текстуальна лінгвістична експертиза тексту

1. Семантико-текстуальною експертизою вирішуються завдання із встановлення змісту понять, лексичного значення слів або словосполучень, використаних в тих або інших текстах, їх стилістичної забарвленості, смислового навантаження, характеру інформації, що міститься в текстах (чи може така інформація розглядатися як образлива, чи містить вона загрозу конкретній особі (особам) тощо), тобто вирішення питань мовленнєвого характеру, не пов'язаних із встановленням фактичних даних про автора.

2. Питання, поставлені перед експертом, вирішуються ним за допомогою спеціальних знань у галузі лінгвістики на основі загальних і окремих норм мови з використанням посібників, академічних наукових праць, словників, довідників та інших наукових джерел.

3. Експерт у галузі семантико-текстуальної експертизи, не виходячи за межі своїх спеціальних знань (базових та отриманих під час спеціальної підготовки), відповідає на питання про наявність чи відсутність висловлювань, які містять заклики до певних дій (вказується, яких саме дій), на основі спеціальних знань у галузі мовознавства. Висновок експерта за результатами таких досліджень не є правовою кваліфікацією, а є констатацією об'єктивного змісту тексту з позиції спеціальних знань у галузі семантико-текстуальних експертних досліджень.

Перелік вирішуваних у процесі семантико-текстуальної лінгвістичної експертизи питань

1. Які значення мають слова, словосполучення, фрази, зафіксовані в досліджуваному тексті?

2. Яким є об'єктивний зміст досліджуваного словосполучення, речення, тексту, групи текстів?

3. Чи містяться у тексті висловлювання, виражені у формі закликів до певних дій (вказати, яких саме)? Якщо так, то чи є ці заклики публічними (або який характер та форму мають ці заклики)?

4. Чи міститься в тексті інформація позитивного або негативного характеру щодо певної фізичної або юридичної особи?

5. Чи містяться в тексті висловлювання образливого характеру щодо певної особи?

6. Чи є висловлювання фактичним твердженням або оціночним судженням?

Контрольні питання:

1. *Дайте визначення лінгвістичної експертизи писемного мовлення.*

2. *На які різновиди поділяється лінгвістична експертиза писемного мовлення?*

3. *У чому суть авторознавчої лінгвістичної експертизи тексту?*

4. *Які питання розв'язує авторознавча лінгвістична експертиза тексту?*

5. *У чому суть семантико-текстуальної лінгвістичної експертизи тексту?*

6. *Які питання розв'язує семантико-текстуальна лінгвістична експертиза тексту?*

Лабораторні завдання:

1. Сформулюйте алгоритм «*Авторознавча лінгвістична експертиза тексту*».

2. Проаналізуйте за написаним алгоритмом подані нижче зразки (встановіть або спробуйте довести авторство текстів):

ХАРАКТЕРИСТИКА	ЗАТВЕРДЖЕНО
за результатами проходження навчальної практики студентки Коваленко Ірини Вікторівни в ТОВ «Усе буде добре»	Директор ТОВ «Усе буде добре» <u>Добродій</u> К. М. Добродій « 24 » червня 2019 р.
<p>КОВАЛЕНКО Ірина Вікторівна пройшла навчальну практику в ТОВ «Усе буде добре» із 24.05.2019 по 24.06.2019.</p> <p>На час практики Коваленко І. В. було прийнято на вакантну посаду референта загального відділу.</p> <p>За час практики затверджену програму виконано повністю. Звіт виконано якісно.</p> <p>Під час практики Коваленко І. В. опанувала зміни в профільному законодавстві, що відбулися у 2018-2019 роках, набула практичного досвіду зі складання та оформлення організаційно-розпорядчих документів, організації документообігу, брала участь у розробленні Інструкції з кадрового діловодства ТОВ «Усе буде добре».</p> <p>Коваленко І. В. продемонструвала високі здібності до навчання, навички самостійної роботи.</p>	
Керівник практики, начальник загального відділу	Прокопенко С. В. Прокопенко

АВТОБІОГРАФІЯ

Я, Черненко Іван Миколайович, народився 22 липня 1980 року в м. Києві, у сім'ї робітників. Батько, Черненко Микола Сергійович, працює водієм АТП 00362, мати, Черненко Надія Іванівна, працює палітурницею у Київській книжковій друкарні наукової книги.

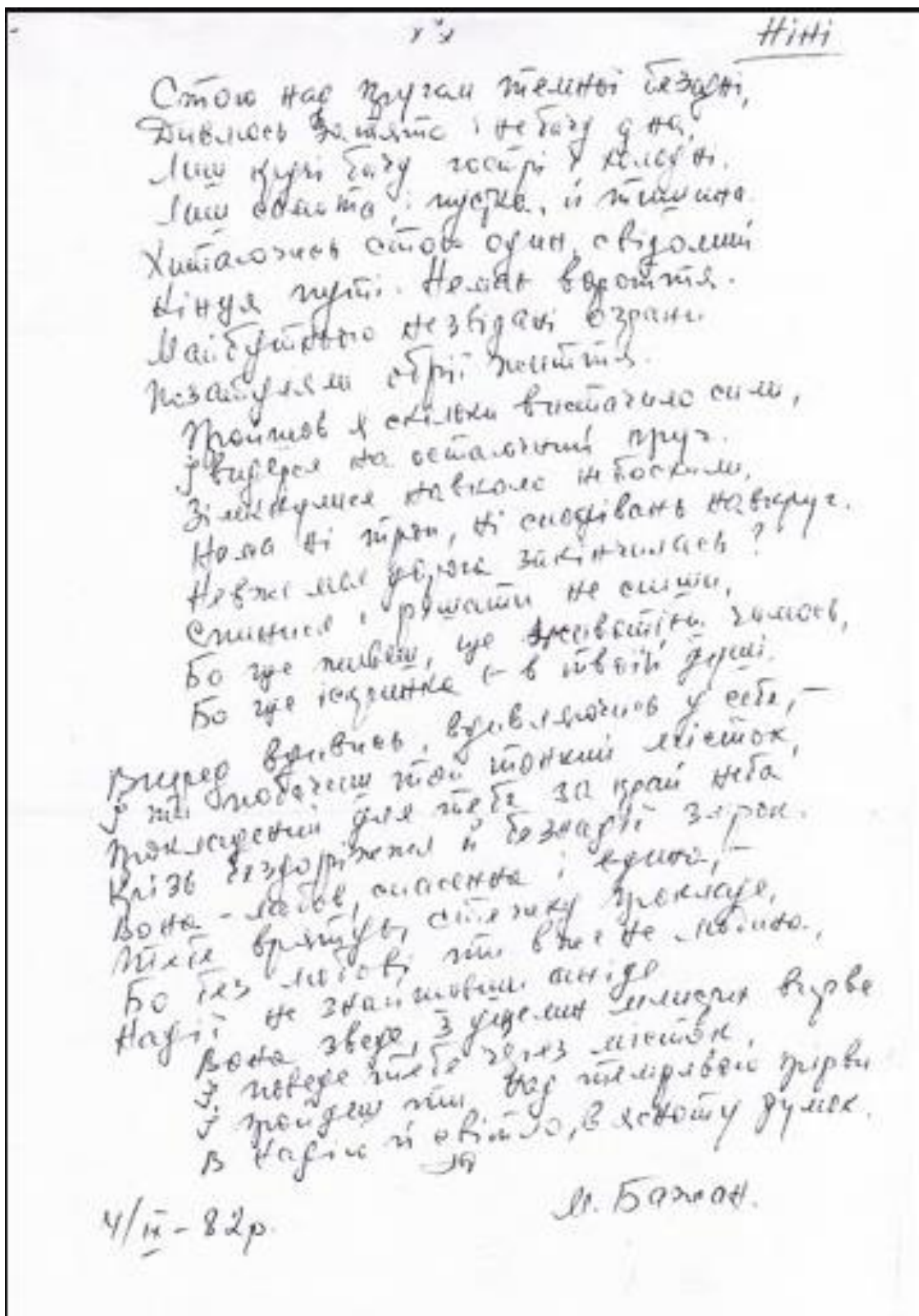
У 1997 році закінчив міську середню школу № 9. Навчаючись у школі, паралельно одержав спеціальність оператора електронно-обчислювальної техніки. Відвідував спортивну секцію зі спортивної гімнастики, маю III юнацький розряд. Захоплююся журналістикою. Пишу вірші. Друкувався в газетах «Вечірній Київ», «Молодь України».

Не одружений. Домашня адреса: Київ, вул. Полярна, 11, кв. 120.

05. 07. 1997 р.

(підпис)

І. М. Черненко

3. Сформулюйте алгоритм «Семантико-текстуальна лінгвістична експертиза тексту».
4. Проаналізуйте за написаним алгоритмом подані нижче зразки:

Заклик до рішучих дій у боротьбі проти корупції

Редакція

Подаємо документ, який 14 березня надійшов до „Свободи“ з Вашингтону від американської організації „Мережа друзів України“.

Американська „Мережа друзів України“ (Friends of Ukraine Network) підтримує заклики численних українських громадян та громадських організацій про необхідність рішучих дій у боротьбі з корупцією в 2018 році. Ми усвідомлюємо суттєві виклики й загрози суверенітету, пов'язані з триваючою російською агресією. Ми аплодуємо Україні за те, що вона здійснила більше реформ у багатьох галузях за останні чотири роки, ніж за попередні два десятиліття, але їй потрібно проявити міцніше лідерство, більше зусиль та відданості у боротьбі з всеохоплюючою й давно існуючою корупцією у державній та приватній сфері. Подолання корупції було головною вимогою Революції Гідності на Майдані. Як свідчать опитування, ця вимога залишається для українців найбільш пріоритетною і сьогодні.

Незважаючи на створення нових антикорупційних органів, в тому числі Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), їх структура залишається незавершеною, роботи існуючих органів чинять перешкоду, антикорупційні активісти зазнають кривди й переслідувань.

„Мережа друзів України“ усвідомлює, що для успішної боротьби з корупцією та просування справжніх реформ необхідні належні дії з боку української влади. Громадські організації й антикорупційні активісти, а також міжнародні партнери України називають декілька реформ критично важливими. Ми рішуче закликаємо Верховну Раду та Уряд України до негайних і термінових дій по таких пріоритетах:

1. Незалежний спеціалізований антикорупційний суд найвищої моральної стійкості має бути створений у повній відповідності до рекомендацій Венеціанської комісії та умов програми Міжнародного Валютного Фонду (МВФ). Нездатність існуючої судової системи швидко, об'єктивно та неупереджено вирішувати справи, які стосуються корупції у державній верхівці, наявність понад 100 нерозглянутих судом кримінальних справ, що надійшли від НАБУ та САП, свідчать про необхідність створення такого органу. Поки немає такого суду, відсутня кінцева ланка системи антикорупційних органів, без якої бракує результатів попри роботу слідчих та прокурорів. Попередні розробки даного законопроекту не відповідали вимогам Венеціанської комісії та МВФ.

2. Українська влада та державні органи мають підтримувати, а не підривати роботу НАБУ та САП, а також припинити політично вмотивовані напади на них. Влада має надати цим органам необхідні повноваження, ресурси та незалежність для виконання своїх завдань.

3. Введення в дію системи електронного декларування статків українських посадовців було важливим кроком у боротьбі з корупцією. Але НАЗК бракує незалежності та спроможності вивчати й перевіряти ці декларації. Необхідно

реформувати НАЗК та оновити його керівництво, щоб забезпечити повну та ефективну контролю за перевіркою статків українських посадовців.

4. Треба покласти кінець спробам влади контролювати та карати антикорупційних активістів. Необхідно скасувати дискусійне положення антикорупційного закону, що вимагає від фізичних осіб та організацій, які займаються антикорупційною діяльністю, подавати щорічні декларації про майно.

5. Деякі високопосадовці та депутати Верховної Ради зловживають існуючими положеннями закону про недоторканість. Недоторканість має бути скасовано або обмежено таким чином, щоб уможливити законне кримінальне переслідування злочинів, особливо по корупційних справах.

У 2019 році в Україні відбудуться президентські й парламентські вибори. Політикам не слід поспішати на це як на виправдання затримки чи компрометації цих та інших реформ. Українські виборці очікують дій. Вони спитають політиків про відсутність прогресу.

З наближенням до виборів 2019 року також буде необхідно реформувати виборчу систему, включно із реформою фінансування виборчих кампаній. Громадські організації вже розробили ряд комплексних пропозицій, і Бюро з демократичних інститутів і прав людини Організації з Безпеки та Співробітництва у Європі – провідна міжнародна організація із спостереження виборів – також надало свої рекомендації. Українським посадовцям слід тісно співпрацювати з цим бюро протягом наступних місяців у забезпеченні умов для вільних та справедливих виборів. Своєчасне формування нової, більш потужної та незалежної Центральної виборчої комісії має стати пріоритетним завданням.

„Друзі України“ незмінно підтримують розвиток незалежної, демократичної та суверенної України, інтегрованої у широку євроатлантичну спільноту. Ми цілковито розуміємо, що Україна має справу з надзвичайними викликами, перш за все – із триваючою агресією з боку Росії. Але для майбутнього України однаково важливим є успіх у внутрішній війні з корупцією – від цього залежить здійснення прагнень і сподівань Революції Гідності на Майдані.

Підтримали:

Андерс Аслунд (Атлантична рада); Стівен Бленк (Американська рада зовнішньої політики); колишній Координатор допомоги США Україні в Посольстві США у Києві, колишній посол США у Боснії та Герцеговині Посол Кліфорд Бонд; старший науковий співробітник Атлантичної ради колишній віце-заступник Міністра оборони з питань політики у Європі та НАТО Іан Бжезінський; старший директор Центру дипломатії й глобальних зв'язків ім. Байдена при Університеті Пенсильванії, колишній віце-заступник Секретаря оборони з питань Росії, України та Євразії Майкл Карпентер; старший науковий співробітник Центру стратегічних та міжнародних досліджень Едвард Чоу; колишній політичний радник (Гельсінкська комісія США) Орест Дейчаківський; Конгресмен у 2003-2015 роках Джим Герлак; колишній радник Уряду США по пострадянських країнах, коментатор часопису „Window on Eurasia“ Пол Гобл; Конгресмен у 1981-1993 роках Денніс Гертел; Дональд Дженсен (Центр аналізу європейської політики); колишній керівник Української служби „Голосу Америки“ Адріан Кармазин; колишній віце-заступник начальника Управління Європи і Євразії Агентства США з міжнародного розвитку Джонатан Кац; колишній заступник Державного секретаря з питань демократії, прав людини та праці Девід Дж. Креймер; Олесь Кузьма (Українська Католицька Освітня Фондація); президент Фондації „США-Україна“ Надія К. МакКоннелл; Роберт А. МакКоннелл („Макконнелл та партнери“); колишній Посол США в Україні Посол Вільям Міллер; Конгресмен у 1991-2015 роках Джим Моран; голова Центру глобальної енергетики (Атлантична рада), колишній Посол США при Європейському Союзі Посол Річард Морнінгстар; колишній Посол США в Україні Посол Стівен Пайфер; президент Американської ради зовнішньої політики Герман Пірчнер; колишній Посол США в Україні Посол Роман Попадюк; Тая Шей (Фондація „Люди України“); колишній Посол США у Литві Посол Кіт Сміт;

колишній Посол США в Україні Посол Вільям Тейлор; заслужений співробітник Атлантичної ради, колишній заступник Генерального секретаря НАТО і Посол США в Росії, НАТО та Південній Кореї Посол Александер Вершбов; Морган Вільямс.

Ці рекомендації необов'язково відображають погляди всіх представлених тут організацій або всіх інших членів „Мережі друзів України“.

Зразок 2

Зразок 3

Література до теми:

1. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.
3. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
4. Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.
5. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
6. Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
7. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
8. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.
9. Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
10. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактано-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.
11. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.
12. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
14. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
15. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.

ТЕМА 4. ЗДІЙСНЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ УСНОГО МОВЛЕННЯ

Специфіка й алгоритм здійснення лінгвістичної експертизи усного мовлення регламентуються Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>):

1. Об'єктом дослідження лінгвістичної експертизи усного мовлення є продукт мовленнєвої діяльності людини, відображений в усній формі і зафіксований у (відео)фонограмі.

2. У межах лінгвістичної експертизи усного мовлення проводяться ідентифікаційні, діагностичні дослідження усного мовлення особи та семантичне дослідження усного мовлення.

3. Для ототожнення досліджуваної особи з конкретною особою за ознаками мовлення надаються: (відео)фонограма досліджуваної розмови, в якій могла брати участь певна особа; (відео)фонограма зразків усного мовлення особи, що перевіряється, у формі спонтанного діалогу або монологу. Для встановлення ознак читання тексту в мовленні досліджуваної особи надаються зразки читання нею тексту, як правило, аналогічної тематики.

4. Вимоги щодо зразків усного мовлення особи, що перевіряється: збіг за мовою мовлення досліджуваної особи та особи, зразки мовлення якої надані для ототожнення; дотримання технічних (звукозаписуючий пристрій у робочому стані, відстань до його мікрофона і розташування відносно нього тощо) та акустичних умов (негулке середовище, відсутність сторонніх шумів, неоднчасне мовлення декількох осіб тощо) для якісного запису зразків, достатньо високої гучності мовлення особи для забезпечення розбірливості мовлення; достатній обсяг мовленнєвого матеріалу (орієнтовно 5-10 хвилин мовлення особи, що перевіряється); створення умов для отримання зразків у формі розгорнутих висловлювань (але не коротких реплік-відповідей на питання).

5. Експерту також обов'язково надаються протокол огляду та прослуховування фонограм досліджуваних розмов з їх надрукованим текстом, оформлений відповідно до процесуальних вимог. Встановлення текстового змісту розмов, що зафіксовані у (відео)фонограмі, не є окремою експертною задачею, оскільки не потребує застосування спеціальних знань.

I. Ідентифікаційна й діагностична лінгвістична експертиза тексту

Під час проведення ідентифікаційних та діагностичних досліджень усного мовлення особи вирішуються питання, що стосуються: ототожнення особи за лінгвістичними ознаками усного мовлення; визначення типу висловлювання (спонтанне, неспонтанне мовлення, читання тексту тощо); визначення в мовленні ознак імітації, рідної мови тощо.

Перелік вирішуваних у процесі ідентифікаційної й діагностичної лінгвістичної експертизи питань

1. Чи брала участь особа у досліджуваній розмові, зафіксованій на (відео)фонограмі? Якщо так, то які слова та висловлювання промовлені саме нею?

2. Чи одна й та сама особа брала участь у досліджуваних розмовах?

3. Скільки осіб брали участь у розмові, зафіксованій на фонограмі?

4. Чи є мовлення досліджуваної особи спонтанним підготовленим (завченим) чи спонтанним непередбаченим? Чи є в мовленні досліджуваної особи ознаки читання тексту?

5. Чи є в мовленні досліджуваної особи ознаки імітації мовленнєвих навичок іншої людини або спотворення своїх?

6. Чи є в мовленні особи ознаки іншої мови?

7. Чи є в мовленні особи лінгвістичні ознаки, що характеризують соціально-біографічні риси її особистості?

II. Семантична лінгвістична експертиза тексту

Під час проведення семантичних досліджень вирішуються питання, пов'язані з аналізом змісту мовлення особи (розмови), – тобто питання, не пов'язані зі встановленням фактичних даних про особу мовця.

Перелік вирішуваних у процесі семантичної лінгвістичної експертизи питань

1. Чи є ознаки підтекстового (або двоякого) тлумачення слів та висловлювань в усному мовленні досліджуваної особи?
2. Чи містяться в мовленні досліджуваної особи публічні заклики (висловлювання) до певних дій (вказати, яких саме)?
3. Чи міститься в мовленні особи інформація позитивного або негативного характеру щодо певної фізичної або юридичної особи?
4. Чи є висловлювання особи фактичним твердженням або оціночним судженням?

Контрольні питання:

1. *Дайте визначення лінгвістичної експертизи усного мовлення.*
2. *На які різновиди поділяється лінгвістична експертиза усного мовлення?*
3. *У чому суть ідентифікаційної й діагностичної лінгвістичних експертиз тексту?*
4. *Які питання розв'язують ідентифікаційна й діагностична лінгвістичні експертизи тексту?*
5. *У чому суть семантичної експертизи тексту?*
6. *Які питання розв'язує семантична лінгвістична експертиза тексту?*

Лабораторні завдання:

1. Сформулюйте алгоритм **«Лінгвістична експертиза усного мовлення»**.
2. Проаналізуйте за написаним алгоритмом поданий нижче зразок аудіозапису (<https://www.youtube.com/watch?v=enQCZFOehLM>):

Телефонний дзвінок:

Шахрай (Ш): *Алло, здоровуйте!*

Власник картки (ВК): *Доброго дня!*

Ш: *Меня зовут Виталий. Вы пользуетесь услугами нашего банка, верно?*

ВК: *Да.*

Ш: *Сейчас совершается транзакция снятия денег без карты – «Екстра гроші». Вы подтверждаете эту транзакцию?*

ВК: *Ні, я її не підтверджую.*

Ш: *Так как ранее вы ею не пользовались, мы перезвонили Вам для уточнений.*
(шум вітру)

ВК: *Що кажете?*

Ш: *Я говорю, так как ранее вы ею не пользовались, мы перезвонили Вам для уточнений.*

ВК: *Ааа, добре, дякую.*

Ш: *Сейчас смотрите. Сейчас пытаются снять 980 гривен с Вашей карты. Ваша карта находится при Вас? Нигде она не украдена?*

ВК: *Секунду, подивлюсь... А як Вас звати, перепрошую?*

Ш: *Виталий, Виталий.*

ВК: *Працівник банку «Ощад»?*

Ш: *Да.*

ВК: *Угу... Це Ви де зараз знаходитесь? Яке відділення банку?*

Ш: *Я нахожусь – город Киев, улица Бажана 13.*

ВК: *Да, картка є при мені, все нормально.*

Ш: *Скажите, пожалуйста, какие в последний раз Вы осуществляли банковские транзакции?*

ВК: *Ну, я цього не повинен Вам повідомляти... як я знаю.*

Ш: *Што не повинен?*

ВК: *Дивіться, я клієнт банку «Ощад» і працюю в Національній поліції України, щоб Ви розуміли. Мені здається, що з Вашої сторони зараз здійснюються шахрайські дії. Тому, я зараз дзвоню до охорони «Ощадбанку», і вони вже будуть розбиратись з Вашими подальшими діями.*

Ш: (перебиває) *Смотрите, я могу Вас связать со службой безопасности банка. Только зачем это?*

ВК: Ага, немає питань. У мене є телефон, я зараз передзвоню, уточню, що тут відбувається.

Ш: Смотрите, сейчас пытаются снять. Эээ, денюжку с Вашей карты, если сейчас мы не отменим...

ВК: (перебиває) У мене грошей на рахунку немає. Там такої суми, як Ви вказали, немає. Там 200 гривень, не більше. Тому, щось Ви не те розказуєте мені.

Ш: А для чего, Вы думаете, я интересуюсь, какие Вы осуществляли банковские транзакции в последний раз? Для уточнения. Когда Вы пользовались в банкомате, Вы не видели, никаких лишних накладок на панели / камерах не наклеены?

ВК: Ні, нічого не було. Остання транзакція була на касі торгового центру, так що там нічого не було.

Ш: Вы сами вводили ПИН-код?

ВК: Да.

Ш: Ну, я соединю Вас еще со службой безопасности...

ВК: Ага, харашо.

(Після закінчення розмови власник карти зателефонував на гарячу лінію банку, переконався у відсутності операцій за своєю картою та повідомив працівника гарячої лінії про факт шахрайства).

Література до теми:

1. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.
3. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
4. Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.

5. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
6. Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
7. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
8. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.
9. Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
10. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактано-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.
11. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.
12. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
14. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
15. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.

ТЕМА 5. ЗДІЙСНЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НАЙБІЛЬШ АКТУАЛЬНИХ У СУЧАСНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТЕКСТІВ

І. Експертизи у справах про документальні спори – дослідження спірних інтерпретацій текстів, які передбачають юридичні наслідки (нормативні акти, контракти, договори, ділові листи, заповіти, розписки тощо). У цьому випадку експерт-лінгвіст не тлумачить юридичну норму, а встановлює, яка з альтернативних інтерпретацій спірного тексту або його

елементів має лінгвістичні підстави. Важливим завданням при цьому є аргументоване відхилення іншої інтерпретації. У процесі таких експертиз розв'язуються такі питання: 1) Чи пов'язані певні елементи тексту нормативного акта (слова, вислови, композиційні частини) за змістом? 2) Чи дає наданий для дослідження текст лінгвістичні підстави характеризувати його як текст документа певного жанрового різновиду (розписка, договір, заповіт, лист-повідомлення про розірвання договору, лист-відповідь, який містить аргументовану відмову тощо)? 3) Чи містить текст вказівку на певну подію (наприклад, на отримання грошей позичальником) як на таку, що вже відбулася? Які саме мовні засоби вказують на це? 4) Чи можна з тексту встановити ті чи ті юридично важливі обставини (час, з якого документ набув чинності; час повернення позики; хронологічну послідовність згадуваних у тексті подій; як співвідносяться в часі події, описані в текстах юридично пов'язаних документів; чи дає змогу текст встановити певні юридично важливі обставини тощо)? Актуальними виступають дослідження значення фахових термінів, перекладних термінів, термінів-неологізмів. Лінгвістичного обґрунтування може потребувати термінологічне або нетермінологічне використання слова в певному контексті. Спірні інтерпретації текстів виникають також через різнотлумачення змістових і граматичних зв'язків у тексті, службових слів, абревітур тощо.

II. Експертизи у справах про захист честі, гідності й ділової репутації – дослідження текстів, у яких потенційно порушуються немайнові права особи (тексти друкованих та електронних ЗМІ, а також усні виступи публічних осіб). При розгляді таких справ саме інтерпретація фактів мовлення стає визначальною. Ці справи ілюструють глибинний юридичний конфлікт: з одного боку – право на свободу слова, з іншого боку – право на повагу до доброго імені, честі, гідності й ділової репутації. Праву на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань відповідає обов'язок не поширювати інформацію про особу, яка є недостовірною та яка завдає шкоди її честі, гідності та діловій репутації. Лінгвістична експертиза має

встановити, чи перейдено в тексті «межу дозволеного», і з використанням інструментарію лінгвопрагматики досліджує текст у проекції на відповідні юридичні приписи. Як зазначає Л. Ажнюк, серед основних завдань лінгвіста в цьому випадку – оприявлення прихованих у тексті змістових імплікацій та розмежування на конкретному мовленнєвому матеріалі юридичних і лінгвістичних концептів «твердження» і «оцінне судження». При аналізі тексту в таких справах юридично релевантними є прив'язаність інформації до конкретної особи-референта, локалізація цієї інформації на шкалі «негатив – позитив», а також форма подання такої інформації: твердження чи оцінне судження (тобто фактологічна інформація чи суб'єктивна думка). Для експертного дослідження публічного тексту принципово важливою є опора на ряд вихідних презумпцій: 1) презумпція осмисленого конструювання тексту (що дає підстави відхиляти припущення про «випадковий характер» нав'язаних пресупозицій, розставлених логічних акцентів, реалізованих причинно-наслідкових та інших змістових зв'язків тощо); 2) презумпція осмисленого й адекватного сприйняття тексту з урахуванням його дискурсивної належності (що дає підставу відхиляти аномальні інтерпретації й викривлені смисли, породжувані психічною своєрідністю інтерпретатора, нестандартністю його фонових знань і комунікативних очікувань). Ці презумпції забезпечують принципову можливість співвіднести текст як мовленнєву дію з диспозицією юридичного припису. Негативна інформація про особу може подаватися в тексті непрямим чином: описово, завуальовано, імпліцитно. Вказівка на конкретну особу може бути дистанційованою, а змістові зв'язки між відповідними частинами тексту – не завжди прозорими та однозначними. Якщо інформація про особу подається у формі оцінного судження, але в брутальній, принизливій або непристойній формі, автор такого висловлення також відповідальний перед законом. Завданням експерта-лінгвіста є виявлення в тексті сфер перетину юридичних і лінгвістичних концептів «брутальність», «непристойність» і «принизливість» (обов'язково плюс послідовне врахування всіх комунікативно вагомих факторів – мовних

особистостей автора й адресата, їхніх фонових знань, широкого комунікативного контексту, конситуації, комунікативних очікувань учасників мовленнєвого акту). Словесне заперечення цінності честі й гідності конкретного індивіда в брутальній, непристойній або принизливій формі є порушенням етичного табу, відхиленням від соціально прийнятного коду спілкування і сприймається як деструктивна дія як з погляду суспільної моралі, так і з погляду закону. Однак для того, щоб визнати публічно сказане слово протиправною мовленнєвою дією, яка за законом передбачає юридичні наслідки, необхідно довести, що в цьому мовленнєвому акті морально-етичні табу перетинаються з окресленою в законі диспозицією юридичної норми.

III. *Експертизи у справах, пов'язаних зі злочинами проти основ національної безпеки України, громадської безпеки, громадського порядку та моральності, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.*

Завданням лінгвістичної експертизи в таких справах є діагностика наявності в тексті «складу мовленнєвого правопорушення». Це вимагає від експерта підтвердження або спростування реалізації в цьому тексті мовленнєвих актів «заклик» і / або «пропаганда», змістове наповнення яких відповідає диспозиції тих чи тих статей Кримінального кодексу України. На думку Л. Ажнюк: 1) у справах про заклики до війни, повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону, вчинення терористичних актів та інших передбачених законом протиправних дій експертиза має встановити, по-перше, чи реалізовано в тексті мовленнєвий акт заклику і, по-друге, якщо так, який зміст цього заклику / закликів; 2) у справах про пропаганду протиправних дій (війни, насильства, тероризму, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягань на права і свободи людини та ін.) експертиза має встановити, по-перше, чи реалізовано в тексті мовленнєвий акт пропаганди і, по-друге, якщо так, який його конкретний зміст. Методика таких досліджень вимагає: 1) прагмалінгвістичного співвіднесення юридичних концептів: «оцінне судження»; «фактологічне твердження»; «заклик»,

«пропаганда» та інших, – з їхніми лінгвістичними корелятами; 2) обґрунтування обраної експертом моделі аргументації і; 3) послідовного врахування дискурсивних параметрів досліджуваного тексту при встановленні прагматичного змісту його окремих сегментів. Крім прямих засобів вираження заклику та пропаганди існують численні мовленнєві прийоми їх маскуванню. Це насамперед подання відповідних мовленнєвих актів у вигляді змістових імплікацій, які використовуються, з одного боку, як елементи найефективнішого прийому мовленнєвої маніпуляції – прихованого мовленнєвого впливу на свідомість, а з іншого боку, пов'язані з намаганням уникнути відповідальності за порушення закону. Лінгвістична діагностика комунікативного наміру заклику й пропаганди вибудовується на вихідних презумпціях осмисленого конструювання тексту та його адекватного сприйняття й передбачає підтвердження або спростування його цілеспрямованої організації – на досягнення відповідного комунікативного ефекту.

IV. Експертизи у справах про вимагання, погрози і шантаж.

Завданням лінгвістичної експертизи є підтвердити реалізацію в тексті відповідного мовленнєвого акту або спростувати відповідне припущення. За своїми прагмалінгвістичними параметрами мовленнєві акти вимагання, погрози, шантажу належать до імперативних мовленнєвих жанрів. Вони передбачають реалізацію в тексті трьох обов'язкових змістових елементів: 1) спонуки до вчинення або невчинення адресатом повідомлення певної дії; 2) власне погрози; 3) причинно-наслідкового змістового зв'язку між цими елементами. Щоб правильно діагностувати комунікативний статус висловлювання, тобто провести грань між епатажними висловлюваннями, порушеннями мовного етикету (такими як хамство, прокльони і т. ін.), з одного боку, і погрозою, з іншого боку, потрібні спеціальні лінгвістичні знання. Об'єктом лінгвістичного дослідження у цих справах найчастіше стають аудіозаписи розмов, зокрема телефонних, тексти SMS-повідомлень, а в деяких випадках – письмові свідчення очевидців. Встановлення факту погрози має

спиратися не на суб'єктивне сприйняття певного висловлення його адресатом, а насамперед на об'єктивну реальність тексту. Серед ознак, які стають релевантними при аналізі текстового матеріалу в розрізі завдань лінгвістичної експертизи, слід виділити відсутність широкого контексту, непідготовлений характер мовлення і велику питому вагу імплікацій та імплікатур. Значна частина інформації, якою оперують співрозмовники, не набуває прямого словесного вираження і перебуває в підтексті, оскільки співрозмовники спираються на значний обсяг спільних фонових знань, мають певне «комунікативне минуле» і виходять із відомих їм комунікативних пресупозицій. Завданнями цього типу експертиз є виявлення висловлювань, які спонукають адресата до вчинення певних дій, ідентифікація осіб, яких названо в тексті непрямим способом, встановлення або спростування причинно-наслідкових зв'язків між певними змістовими елементами, оприявлення прихованих засобів мовленнєвого впливу тощо. Специфічними об'єктами дослідження можуть бути інтонація та значення жестів, що супроводжують або замінюють словесні засоби вираження в потоці спонтанного мовлення.

V. Експертизи у справах про введення в оману. Об'єктом дослідження у таких справах виступають переважно тексти реклами, технічних регламентів, інструкцій до товарів і лікарських засобів, маркування товару та інші текстові матеріали на етикетці й упаковці тощо, також тексти нормативних документів, які жорстко регламентують використання мови у відповідних сферах (що спрямовано насамперед на захист прав споживачів реклами, товарів і послуг та на захист інших виробників від недобросовісної конкуренції). Серед виконуваних завдань – встановлення тих чи тих складників прагматичного змісту повідомлення: чи містить текст на етикетці інформацію, яка може ввести споживача в оману щодо складу продукту або способу його використання; чи містить текст реклами лікарського засобу мовну вказівку на те, що лікувальний ефект від застосування препарату є гарантованим або що цей препарат є ефективнішим порівняно з іншими; чи

містить рекламний текст заклик вживати препарат задля профілактики; чи є в текстовому матеріалі лінгвістичні передумови для двозначного тлумачення якихось його елементів або двозначного тлумачення вислову в цілому, чи містить текстовий матеріал ознаки прихованого мовленнєвого маніпулювання свідомістю.

VI. Експертизи документальних записів власних назв. Запис у документі власної назви, насамперед компонентів власного імені або топонімів, виконує функцію юридичного ідентифікатора. При вчиненні ряду юридичних процедур (встановлення родинних стосунків, підтвердження майнових прав, отримання громадянства тощо) ідентичність записів того самого оніма в різних документах стає релевантною юридичною ознакою, і навіть мінімальне орфографічне розподібнення цих записів має небажані юридичні наслідки. Для юридичної ідентифікації документів як таких, що належать одній особі або підтверджують родинні зв'язки, необхідний повний збіг записів компонентів власного імені та інших власних назв. При цьому відповідність чи невідповідність цих записів орфографічним і транслітераційним стандартам не мають принципового значення. У багатьох випадках розбіжності або невідповідності в документальних записах тієї самої назви тією самою або різними мовами ілюструють регулярні для практики документування явища або типові динамічні тенденції в розвитку онімних парадигм, зумовлені дією об'єктивних лінгвістичних чинників або тих чи тих соціальних факторів. Такими є, зокрема, відображення в документальних записах діалектних і говіркових рис; явищ міжмовної інтерференції та адаптації іншомовних імен на українському мовному ґрунті, процесів нормування та гіперкорекції; орфографічної інтерференції в умовах контактного білінгвізму; зміна орфографічних і транслітераційних стандартів, відхилення від стандартів міжмовного перетворення власних назв через неврахування походження оніма, затемнення мотиваційної основи при міжмовному перетворенні власних назв, «суржикізація» й цілеспрямовані процеси «російщення». Експертизи, пов'язані з ідентифікацією

документальних записів власних назв, є одним із різновидів експертиз у справах про документальні спори. Завданням такої експертизи є встановити, чи дозволяють тексти наданих документів, зокрема записи власних імен та топонімів, встановити юридично важливі факти належності документів одній особі або особам, пов'язаним родинними зв'язками. Лінгвістична аргументація ідентичності записів власних назв у різних документах однією або різними мовами вимагає обґрунтування причини виникнення розбіжностей і підтвердження регулярного характеру такої трансформації оніма в практиці документування під дією об'єктивних лінгвістичних та соціолінгвістичних чинників. Додатковими фактологічними опорами для висновку експерта можуть бути час і місце видачі документа та національна належність носія імені. У багатьох випадках завданням лінгвістичної експертизи є не лише встановити ідентичність записів власної назви, а й визначити нормативну форму запису українською, англійською або іншою мовою.

VII. Експертизи у справах про забезпечення охорони товарного знака.

У процесі таких досліджень лінгвістична експертиза використовується як юридичний інструмент при захисті виробників товарів і послуг від недобросовісної конкуренції, а саме, від протиправного використання тих чи тих комерційних власних назв – словесних позначень, які мають відрізнити товари одних юридичних і фізичних осіб від однорідних товарів інших виробників. Товарним знаком, який охороняється законом, може бути лише те словесне позначення, яке зареєстроване у встановленому порядку. Об'єктом дослідження стає специфічна група власних назв, які виконують не лише номінативну, а й інформативну, диференційну, атрактивну та інші функції. Завдання експертизи зазвичай пов'язане із встановленням подібності цих назв до ступеня сплутування або з обґрунтуванням їхньої несхожості. Лінгвістичний аналіз у таких експертизах зазвичай передбачає з'ясування ступеня схожості власних назв за звучанням (фонетичний складник), за написанням (графічний складник) та за значенням й асоціативним фоном (або

його відсутністю). Характерні питання в експертизах цього типу такі: Чи є лінгвістичні підстави вважати словесні позначення «NN1» та «NN2» схожими до ступеня сплутування? Якщо так, то які саме лінгвістичні ознаки роблять їх схожими до ступеня сплутування?

Аргументація експерта-лінгвіста в багатьох випадках стає потужним засобом підсилення правової позиції юриста-практика. Вона здатна запропонувати нові, нестандартні підходи при вирішенні юридичної колізії.

Контрольні питання:

- 1. У чому специфіка експертиз у справах про документальні спори?*
- 2. У чому специфіка експертиз у справах про захист честі, гідності й ділової репутації?*
- 3. У чому специфіка експертиз у справах, пов'язаних зі злочинами проти основ національної безпеки України, громадської безпеки, громадського порядку та моральності, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку?*
- 4. У чому специфіка експертиз у справах про вимагання, погрози і шантаж?*
- 5. У чому специфіка експертиз у справах про введення в оману?*
- 6. У чому специфіка експертиз документальних записів власних назв?*
- 7. У чому специфіка експертиз у справах про забезпечення охорони товарного знака?*

Лабораторні завдання:

Підготуйте висновок експерта щодо наступних зразків:

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ЕЛЕКТРОПРИЛАД»

НАКАЗ

28.09.2015 р.

м. Київ

№ 122-п

Про тимчасове переведення**на іншу роботу****Сушка П. П., Васька С. І.**

У зв'язку з виробничою аварією у цеху № 1 та ймовірністю зупинення роботи всього підприємства, що може поставити під загрозу нормальні життєві умови людей, для негайної ліквідації наслідків виробничої аварії, керуючись ч. 2 ст. 33 КЗпП України,

НАКАЗУЮ:

1. СУШКА Павла Петровича, ВАСЬКА Сергія Івановича, слюсарів-електриків з ремонту електроустаткування цеху № 2, перевести тимчасово слюсарями-ремонтниками цеху № 1 для виконання робіт з ліквідації наслідків виробничої аварії з 28 вересня 2015 р. на період виконання вказаних робіт, але не більше одного місяця.

2. Головному бухгалтеру підприємства Іванову О. М. забезпечити проведення оплати праці переведеним працівникам за фактично виконану роботу, але не нижче ніж середній заробіток за попередньою роботою.

3. Начальникові цеху № 1, Петрову С. І., організувати проведення з переведеними працівниками інструктажу з техніки безпеки відповідно до вимог законодавства з охорони праці.

Підстава: доповідна записка начальника цеху № 1 Петрова С. І. від 28.09.2015 р..

Директор

Глушко

В. В.

Глушко

З наказом ознайомлені:

28.09.2015 р.

Сушко

П. П.

Сушко

КАСАЦІЙНА СКАРГА

На Постанову _____ (вказати назву) адміністративного суду від «__» ____ р.
по справі № _____ (вказати номер справи)
та

Ухвалу _____ (вказати назву) апеляційного адміністративного суду від «__» ____ р.
по справі № _____ (вказати номер справи)

✓ **Обставини справи.**

«__» ____ року я звернувся до _____ (назва) адміністративного суду із адміністративним позовом про визнання протиправними дій суб'єктів владних повноважень, зобов'язання вчинити певні дії.

Предметом спору є визнання протиправними дій Відповідачів по справі, що виявилися у ненаданні інформації (або: наданні неповної, неточної інформації, залежно від отриманої відповіді) за моїм запитом щодо доступу до публічної інформації та зобов'язання Відповідачів протягом п'яти робочих днів з дня набрання чинності рішенням суду надати мені відповідну інформацію.

Зокрема, в запиті я просив надати мені відкриту публічну інформацію, яка необхідна мені для виконання моїх професійних обов'язків, а саме:

_____

_____

_____

(скопіювати і вставити предмет запиту)

На інформаційний запит я отримав лист-відповідь датовану _____ року за № _____ за підписом _____.

Зазначеним листом мені було відмовлено у наданні запитуваної інформації на підставі ст.ст. _____ Закону України _____ з посиланням на те, що _____.

Постановою _____ адміністративного суду від _____ року мені відмовлено в задоволенні позовних вимог повністю.

Ухвалою _____ апеляційного адміністративного суду від _____ року зазначене рішення суду 1-ї інстанції залишено без змін.

✓ **Незаконність і необґрунтованість рішень судів 1-ї та 2-ї інстанцій.**

Вважаю, що Постанова _____ адміністративного суду від _____ р. та Ухвала _____ апеляційного адміністративного суду від _____ р. є такими, що постановлені з порушенням норм матеріального і процесуального права і підлягають скасуванню виходячи з наступних підстав:

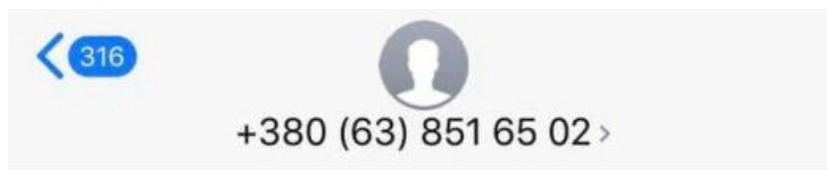
Відповідно до вимог ст. 159 КАС України рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Зразок 3

SMS/MMS
Сегодня 06:47

Abonent

[380638516502](tel:380638516502)

popolnil vash schet na
200.0 grn. Priyatnogo
obscheniya!

Доброго ранку.
Помилково поповнив
ваш ном на200гр
Поверніть будьласка.

Таблетки для похудіння №1

Купити ефективні таблетки для похудіння в Україні. Дієві пігулки для схуднення в домашніх умовах. Препарати від аптеки Похудейка, Україна, Київ.

Код товара: 1203

Страна производитель: Украина, Киев

Бренд: Аптека Похудейка

Цена: 1000 грн. /упаковка (мин. заказ: 1)
Есть в наличии

 [Купить](#)

 [Обратный звонок](#)

Зразок 6

Зразок 7

Література до теми:

1. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.
3. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
4. Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.
5. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
6. Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
7. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
8. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.

9. Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
10. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.
11. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.
12. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
14. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
15. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

1. Юридична лінгвістика – це прикладна галузь ... ?

- а) лінгвістичної науки;
- б) правознавства;
- в) судочинства.

2. Завершіть висловлення: *«Для лінгвістичної експертизи тексту проблема факту – це ...»*.

3. Базова категорія лінгвістичної експертизи тексту – це ... ?

- а) текст;
- б) факт;
- в) висновок експерта.

4. Завершіть висловлення: *«Основне завдання лінгвістичної експертизи тексту – це ...»*.

5. Установіть відповідність між терміном та його значенням:

1) продукт мовленнєвої діяльності	а) розуміння (інтерпретація), залежне від того, як хтось щось розуміє та, відповідно, стає суб'єктивним та релятивним (відносним)
2) істина	б) галузь прикладної лінгвістики, предметом вивчення якої є площина перетину мови й права
3) образа	в) деонтичне висловлення, яке може щось забороняти й до чогось зобов'язувати; є висловленням про цінності, а не факти
4) лінгвістична експертиза	г) «слід», що відображає юридично значущу інформацію

- 5) правова норма   г) це процесуальна дія, призначена для встановлення фактів з метою вирішення судової справи (таким чином, це вид діяльності, що регулюється процесуальними нормами, предметом регулювання яких є суспільні відносини); дослідження, що дозволяє або не дозволяє встановити ці факти (таким чином, у ньому немає нічого юридичного, у ньому використовуються наукові теорії і методики, що описують фрагменти реальності)
- б) юридична лінгвістика   д) применшення честі й достоїнства, виражене в непристойній формі

6. Завершіть висловлення: *«Суб'єкт лінгвістичної експертизи тексту – це ...»*.

7. Установіть відповідність між типом експертизи та її визначенням:

- 1) одноосібна експертиза   а) призначається у сумнівних випадках первинних експертиз (наявність у експертизі протиріч, сумніви в компетентності експерта тощо); обов'язково призначається іншому експерту (експертній комісії)
- 2) повторна експертиза   б) дослідження, здійснюване в межах однієї галузі знання
- 3) комплексна експертиза   в) у її здійсненні беруть участь два та більше експерти
- 4) комісійна експертиза   г) призначається у випадках неточності експертних результатів – за умови, що всі неточності не можуть бути усунені в результаті допиту експерта
- 5) необов'язкова експертиза   г) дослідження, здійснюване в межах двох і більше галузей знання

б) однорідна експертиза

д) лінгвістична експертиза

7) додаткова експертиза

е) у її здійсненні бере участь один експерт

8. У чому полягає відмінність між головними та доказовими фактами, отриманими в результаті експертного дослідження? Наведіть приклад.

9. Висновки експертизи – це ... :

а) остаточна думка про що-небудь, логічний підсумок, зроблений на основі спостережень, міркувань або розгляду певних фактів;

б) форма мислення, за допомогою якої з одного або кількох суджень виводиться нове судження, котре містить у собі нове знання;

в) фактичні висловлення, що встановлюють або спростовують юридично значущі факти.

10. Проілюструйте на прикладах одну з пар висновків лінгвістичної експертизи (на вибір): позитивні / негативні висновки, умовні / безумовні висновки, категоричні / імовірнісні висновки.

11. Визначте, до яких різновидів експертиз (за всіма відомими вам класифікаціями) можна віднести такі експертизи:

1) *Закону України «Про очищення влади»*
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>);

2) *негативних коментарів інтернет-користувачів у бік Регіни Тодоренко (скандал щодо домашнього насильства)*;

3) *копій відомих товарних знаків*:

12. Сформулюйте ваш висновок лінгвістичної експертизи щодо питання: Чи є ідентичними ПІ «Соловйов Микита» / «Солов'йов Нікіта» / «Солов'йов Дмитрій», які в різних документах посвідчують одну й ту саму особу?

13. Які презумпції лінгвістичної експертизи тексту ви можете виокремити, проаналізувавши цей текст?

1. Шантаж, тобто вимога вчинення певної дії або бездіяльності під загрозою розголошення будь-якої інформації щодо потерпілого або його близьких, в тому числі особистого характеру, – карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Проведення погроз, визначених частиною першою цієї статті, у виконання, – карається обмеженням волі на строк від трьох до шести років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Шантаж, вчинений повторно, за попередньою змовою групою осіб, із загрозою поширення відомостей у публічному виступі, зокрема з використанням засобів масової інформації, або таке, що завдало значної матеріальної та / або моральної шкоди потерпілому, – карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

4. Здійснення шантажу особами, що провадять професійну, громадську або службову діяльність, або здійснення шантажу щодо цих осіб, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або здійснювати професійну або громадську

діяльність, при здійсненні якої або у зв'язку із здійсненням якої було скоєно діяння, на строк до трьох років.

5. Шантаж, здійснений з метою отримання майна у великому розмірі, права на майно у великому розмірі або здійснення інших дій майнового характеру на суму у великому розмірі, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна.

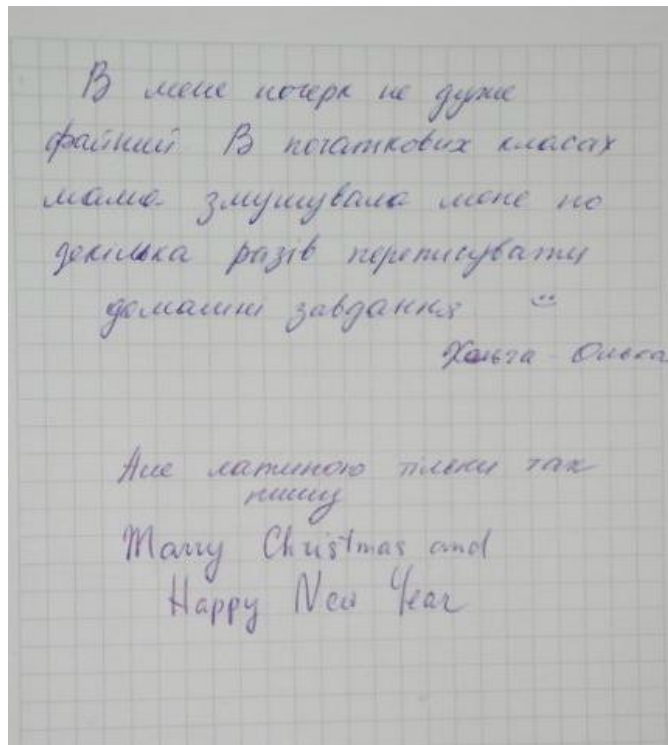
14. Наведіть приклади лозунгів політичних програм / рекламних кампаній, у яких, на вашу думку, порушена екологія офіційного мовлення. Поясніть, у чому полягає порушення.

15. Чому, на вашу думку, в Україні лінгвістична експертологія розвинута дещо меншою мірою, ніж в інших країнах?

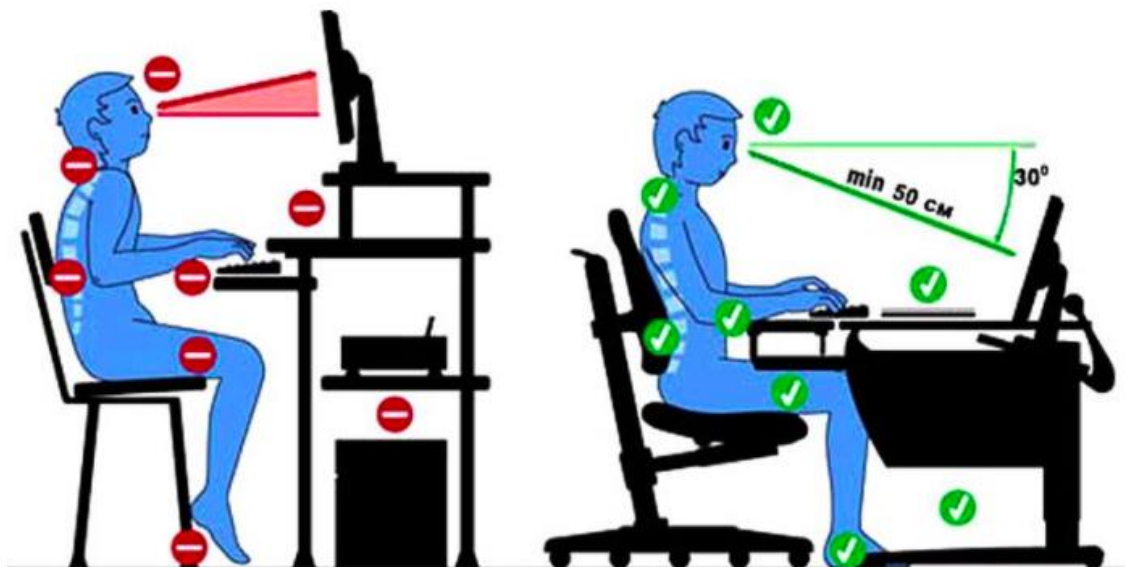
16. Сформулюйте відмінність між *закликом / пропагандою / розпалюванням ворожнечі*. Наведіть приклади таких мовних злочинів.

17. Уявіть себе співробітником Українського бюро лінгвістичних експертиз (<http://lingvoexpert.org.ua/node>). Які б справи для розгляду вас цікавили найбільше і чому саме?

18. Здійсніть почеркознавчу лінгвістичну експертизу тексту:

19. Здійсніть лінгвістичну експертизу тексту:

Працюючи за комп'ютером, сидите прямо, тримайте правильну поставу, робіть перерви і періодично вставайте, щоб розім'ятися.

Шлях до здорового способу життя лежить від самої людини, від її розуміння світу, тому вибір свого життя (здоровим воно буде чи ні), так само, як і відповідальність за свій вибір залежить лише від нас. Пам'ятайте: Краще вже бігати на свіжому повітрі, ніж по лікарях!

20. Здійсніть лінгвістичну експертизу розшифровки аудіозапису:

<https://www.facebook.com/SecurSerUkraine/videos/845866269245021/>.

**ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
(ПІДГОТОВКА ПРЕЗЕНТАЦІЇ + ЗАХИСТ)**

1. Лінгвістична експертиза тексту як наукова та навчальна дисципліна.
2. Різні трактування тексту в науковій літературі.
3. Основні терміни й поняття лінгвістичної експертизи тексту.
4. Класифікація текстів.
5. Модель побудови цілісного тексту: інтродуктивний, інформативний та завершальний блоки.
6. Окремі елементи тексту як об'єкт лінгвістичної експертизи: концепти, символи, власні імена тощо.
7. Фонографічний рівень лінгвістичної експертизи тексту.
8. Морфемно-словотвірний рівень лінгвістичної експертизи тексту.
9. Лексико-фразеологічний рівень лінгвістичної експертизи тексту.
10. Морфологічний рівень лінгвістичної експертизи тексту.
11. Синтаксичний рівень лінгвістичної експертизи тексту.
12. Художні тексти як об'єкт лінгвістичної експертизи.
13. Наукові тексти як об'єкт лінгвістичної експертизи.
14. Публіцистичні тексти як об'єкт лінгвістичної експертизи.
15. Рекламні тексти як об'єкт лінгвістичної експертизи.
16. Офіційно-ділові тексти як об'єкт лінгвістичної експертизи.
17. Методика проведення лінгвістичної експертизи тексту.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ РЕФЕРАТІВ (ПОВІДОМЛЕНЬ)

1. Предмет і завдання лінгвістичної експертизи тексту.

2. Принципи лінгвістичної експертизи тексту.

3. Різновиди лінгвістичної експертизи тексту:

- 1) цілісна (комплексна) ЛЕТ;
- 2) часткова (фрагментарна) ЛЕТ:
  - структурно-граматична;
  - семантична;
  - комунікативно-прагматична;
  - семіотична;
  - лінгвокультурологічна;
  - когнітивна;
  - прикладна;
  - психолінгвістична;
  - графічна;
  - фонетична.

4. Методи та прийоми лінгвістичної експертизи тексту:

- 1) контекстуально-інтерпретаційний;
- 2) діалогійності;
- 3) концептуальний аналіз;
- 4) прагматичний;
- 5) статистичний;
- 6) авторизації;
- 7) зіставний;
- 8) лінгвістичний експеримент;
- 9) семантико-стилістичний;
- 10) описовий.

5. Категорія тексту в лінгвістиці та інших (суміжних і несуміжних) дисциплінах.

6. Співвідношення понять «текст», «дискурс», «твір» у якості об'єкта ЛЕ.

7. Різні класифікації текстів:

- 1) за будовою;
- 2) за функціонально-смісловою метою;
- 3) за кількістю учасників спілкування;
- 4) за жанровою специфікою;
- 5) за стилем;
- 6) за способом репрезентації.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОГО ТА ПРИКЛАДНОГО МОВОЗНАВСТВА
І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА VIII. ОСНОВИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТУ**

ступінь освіти	Бакалавр
галузь знань	03 Гуманітарні науки
спеціальність	035 Філологія (035 Philology)
освітня програма	035.10 Прикладна лінгвістика (Applied Linguistics)

Вінниця 2020

Робоча програма навчальної дисципліни «Прикладна лінгвістика VIII. Основи лінгвістичної експертизи тексту» для здобувачів вищої освіти спеціальності «035 Філологія (035 Philology)», освітньої програми «035.10 Прикладна лінгвістика (Applied Linguistics)», СО «Бакалавр»

Розробник: Гарбера Ірина Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології

©Гарбера І.В., 2020 рік

©ДонНУ імені Василя Стуса, 2020 рік

ВСТУП

Робоча програма навчальної дисципліни «Прикладна лінгвістика VIII. Основи лінгвістичної експертизи тексту» складена відповідно до освітньої програми «035.10 Прикладна лінгвістика (Applied Linguistics)» спеціальності «035 Філологія (035 Philology)», СО «Бакалавр».

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування компетентностей у діяльності, пов'язаній з лінгвістичною експертизою текстів різних жанрів і стилів (з прикладною та науково-дослідною метою), застосуванням комп'ютерних технологій для розв'язання лінгвістичних завдань.

Навчальна дисципліна формує міждисциплінарні взаємозв'язки із іншими дисциплінами, такими як: «Теорія алгоритмів», «Вступ до прикладної лінгвістики», «Комп'ютерна лінгвістика», «Сучасна українська мова», «Юридична лінгвістика».

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей та програмних результатів навчання:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-5. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-6. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-7. Здатність працювати в команді та автономно.

ЗК-9. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-11. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК-12. Здатність проведення досліджень на належному рівні.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК-1. Усвідомлення структури філологічної науки (лінгвістики) та її теоретичних основ.

СК-2. Здатність використовувати у професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.

СК-3. Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мов, що вивчаються.

СК-5. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних фактів, інтерпретації та перекладу тексту.

СК-6. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.

СК-9. Здатність здійснювати формалізований аналіз мовного матеріалу та використовувати комп'ютерні технології для дослідження мовних явищ і/або мовленнєвих процесів.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН-1. Вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною та іноземною мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації.

ПРН-2. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

ПРН-3. Організовувати процес свого навчання й самоосвіти.

ПРН-5. Використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих задач і проблем професійної діяльності.

ПРН-6. Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.

ПРН-7. Знати й розуміти систему мов, що вивчаються, вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН-9. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.

ПРН-12. Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції прикладної лінгвістики, уміти застосовувати їх у професійній діяльності.

ПРН-13. Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови й мовлення й використовувати їх для розв'язання складних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання.

ПРН-14. Мати навички участі в наукових та прикладних дослідженнях у галузі філології (лінгвістики та інформаційних технологій).

ПРН-16. Розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значущість даних.

ПРН-17. Застосовувати методи теоретичної та прикладної лінгвістики для розв'язання складних професійних завдань.

ПРН-18. Створювати лінгвістичний алгоритм для розв'язання поставлених завдань дослідження.

ПРН-19. Проєктувати лінгвістичні програмні продукти різних типів відповідно до поставлених завдань.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Опис підготовки фахівців	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань – 03 Гуманітарні науки	цикл професійної та практичної підготовки фахова
Кількість годин всього – 90	Спеціальність – 035 Філологія (035 Philology)	Курс підготовки – 3
		Семестр – 6
з них:	Освітня програма – 035.10 Прикладна лінгвістика (Applied Linguistics)	Лекції – 34 год.
аудиторних – 52		
для самостійної роботи студента – 38	Рівень вищої освіти: перший	Лабораторні – 18 год.
Кількість змістовних модулів – 2	Ступінь освіти: бакалавр	Самостійна робота – 38 год.
		Вид контролю – залік

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРІЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТУ

Тема 1. Проблема суб'єктивного та об'єктивного в лінгвістичній експертизі тексту.

Тема 2. Лінгвістична експертиза тексту як наукова галузь.

Тема 3. Суб'єкт лінгвістичної експертизи тексту.

Тема 4. Висновок лінгвіста-експерта.

Тема 5. Класифікації лінгвістичних експертиз тексту.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСНОВНІ АЛГОРИТМИ ЗДІЙСНЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТУ

Тема 1. Презумпції лінгвістичної експертизи тексту.

Тема 2. Здійснення почеркознавчої лінгвістичної експертизи тексту.

Тема 3. Здійснення лінгвістичної експертизи писемного мовлення.

Тема 4. Здійснення лінгвістичної експертизи усного мовлення.

Тема 5. Здійснення лінгвістичної експертизи найбільш актуальних у сучасному судочинстві текстів.

3. МЕТОДИ І ФОРМИ КОНТРОЛЮ, КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Організаційно-навчальна робота представлена такими формами: виконання післялекційних завдань, виконання лабораторних робіт, виконання модульної контрольної роботи.

Самостійна робота представлена такими формами: підготовка презентації, підготовка реферату (повідомлення).

Система оцінювання знань

Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2	
<i>організаційно-навчальна робота</i>	25	<i>організаційно-навчальна робота</i>	25
<i>самостійна робота</i>	30	<i>МКР</i>	20
Загальна кількість балів – 100			

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

- 16.** Авдеєва Г. К. Судова експертиза контрафактної аудіовізуальної продукції (за матеріалами кримінальних справ). Х., 2006. 192 с.
- 17.** Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Х., 2008. 368 с.
- 18.** Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика. М., 2009. 592 с.
- 19.** Волкова І. А. Судово-бухгалтерська експертиза. К., 2009. 84 с.
- 20.** Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України. Донецьк, 2012. 240 с.
- 21.** Інформатизація судово-експертної діяльності. К., 2012. 146 с.
- 22.** Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування. К., 2011. 448 с.
- 23.** Коросташова Т. О. Курс лекцій з криміналістики. Миколаїв, 2012. Вип. 16. 36 с.
- 24.** Макаренко Є. І. Експертизи на досудовому слідстві. Д., 2001. 204 с.
- 25.** Методика експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав. К., 2007. 45 с.
- 26.** Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів. Донецьк, 2007. 188 с.
- 27.** Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування. Х., 2011. 424 с.
- 28.** Моисеева Т. Ф. Основы судебно-экспертной деятельности. М., 2007. 30 с.
- 29.** Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної-слідової взаємодії об'єктів. Х., 2004. 176 с.
- 30.** Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика. К., 2009. Вип. 1. 280 с.
- 31.** Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів. Чернівці, 2004. 339 с.

32. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Х., 2013. 232 с.
33. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Х., 2001. 560 с.
34. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Х., 2011. 400 с.
35. Щербаковський М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование. Х., 2005. 544 с.
36. Яблоков Н. П. Криминалистика. М., 2000. 371 с.